

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging

Opgericht door Kolonel
G. E. V. L. van Zuylen,
21 Maart 1900.

OOST EN WEST

„Het Koloniaal belang
is een Algemeen
Nederlandsch belang.“

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post binnenland, bij vooruitbetaling f 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenland „ 2.50
Afzonderlijke nummers „ 0.05

Prijs der Advertentiën.

Per regel f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels „ 0.09
„ „ „ 1000 „ „ 0.08

Mededeelingen of Ingezonden Stukken moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie“, en gezonden aan de Presidente, 7a Heerengracht, Den Haag.

Voor Administratie en Verandering van Woonplaats wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, 212 Riouwstraat.

Voor Advertentiën tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG“, NIEUWE MOLSTRAAT 20, beiden den Haag.

Het hoofddoel der Vereeniging is:
Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indië onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleen en van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's jaars, (voor Indië en het buitenland minstens f 2.50).

Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in één's schenken van f 100, zijn donateur(trice).

Aan alle donateurs en leden wordt kosteloos en franco het Koloniaal Weekblad toegezonden.

Inhoud van dit nummer:

Mededeelingen. — De overstromingen op Midden-Java. — Pers-kroniek. — Voordrachten op Indisch Gebied. — Uit de Oost-Indische Mail. — West-Indische Berichten. — Eene kleine bijdrage tot het inlandsche onderwijs-vraagstuk, debat. — Algemeene Berichten. — Van Vreemde Koloniën. — Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften over Oost- en West-Indië. — Feuilleton.

Mededeelingen.

Openbare Vereenigde Vergadering.

Van de „Ned. Afd. der N. I. Mpij. v. Nijv. en Landb.“ en „Moederland en Koloniën.“

Zaterdag 10 Maart 's avonds 8½ uur te 's Hage
Zuid-Holl. Koffiehuis Zaal 4.

Onderwerp:

De ervaring der laatste jaren en de vooruitzichten op het gebied der Caoutchouc-Cultuur in de Nederl. overzeesche gewesten.

Voordracht te houden door den heer A. H. BERKHOUT, oud-O. I. hontvester, Leeraar a/d Hoogere Landbouwschool te Wageningen. Zij zal behelzen:

Overzicht van de botanische en geografische origine der verschillende caoutchouc-soorten.

Idem van de wijze van oogsten en verwerken van het product.

Handel-wereldproductie-prijzen, cultuurmethoden en ervaringen bij de teelt opgedaan.

Zij zal in hoofdzaak betrekking hebben op de financieele vooruitzichten van de teelt van caoutchouc produceerende gewassen in Ned. O. I.

Voor introductie gelieve men zich te wenden tot een der Secretarissen:

van	van de Ned. Afd. der
Moederland en Koloniën,	N. I. Mpij. v. Nijv. en Landb.,
J. L. SWART,	S. STIBBE,
Stephensonstr. 23,	Schuytstr. 74,
den Haag.	den Haag.

Zendingbijeenkomsten:

op Maandag 5 Maart om half negen uur.
Zaal Prinsegracht 4, den Haag.

Mededeelingen door de heeren zendingen van Hasselt en Maan over: **Het werk der Utrechtsche Zend. Ver. op N. Guinea en Z. Celebes.**

Op Maandag 19 Maart om half drie uur n. m.
Toussaintkade 4a, den Haag.

Mededeelingen van Mevrouw Bervoets over: **Het Zendingwerk te Medjo-Warno.**
Alle belangstellenden zijn hartelijk welkom.

Van de afdeling Amsterdam:

Zooals ook onze leden, die niet ter vergadering aanwezig konden zijn, reeds uit de groote dagbladen van jl. Zaterdag zullen hebben gelezen, had de op Vrijdag 23 Februari in het American hotel gehouden algemeene vergadering het gewenschte verloop en werd na behandeling van het gewichtige punt 8, het besluit genomen om gedurende de maanden Juli en Augustus aanstaanden eene tentoonstelling te houden van Oost en West-Indische nijverheid, kunst en huisvuil, in eenige zalen van het Suasso Museum, daartoe welwillend door het gemeentebestuur afgestaan. In een volgend weekblad hopen wij meer uitvoerig, ook omtrent deze plannen verslag uit te brengen.

Van Boeatan:

Behalve de onlangs ontvangen mooie voorwerpen in geslagen rood koper uit Djodja, is dezer dagen in onze Permanente Tentoonstelling Plaats 9, den Haag, ontpakt een nieuwe bezending uit Salatiga van dergelijk werk, doch in eenigszins andere vormen. Daarbij waren ook eenige prachtstukken van dandangs en Kendils, door H. M. de Koningin-Moeder besteld.

De slanke rijststoomers (dandang) kunnen in onze Europeesche vertrekken dienst doen als prullemanden, terwijl de kleinere kendils hier veelal als cache-pots gebruikt worden.

Onze weefsel- en batik-collectie die te Basel zoo zeer de aandacht heeft getrokken, zal nu ook in het Gewerbestuur Museum te St. Gallen worden geëxposeerd.

Van de tentoonstelling te Arnhem, die een groot succes is, hopen wij een volgende maal een verslag te kunnen geven.

Van het Dag. Bestuur der Vereeniging:

A.

Met het oog op de eerstdaags te houden algemeene vergaderingen der Afdelingen, waarop men wellicht zal wenschen te bespreken de op de Alg. Verg. der Vereeniging aan de orde te stellen eventueele kleine wijzigingen in de statuten en het huishoudelijk reglement der Vereeniging, laten wij hier de in onze laatste Hoofdbestuurvergadering behandelde voorstellen daartoe volgen:

In artikel VII der statuten 2e alinea de woorden „in en buiten rechten“ te doen vervallen, terwijl dan aan het einde dierzelfde alinea in plaats van de punt een komma zou komen, gevolgd door: „dat gemachtigd is haar in en buiten rechten te vertegenwoordigen“.

Bij den 10den regel derzelfde alinea tusschen „voorzitter“ en „een secretaris“ de woorden „een ondervoorzitter“ in te lassen.

De 2e volzin van de 5e alinea te veranderen in: „iedere Afdeling is verplicht ter vergadering, voor de vervulling eener vacature betreffende een lid uit haar ressort, twee kandidaten te stellen“.

En in de 6e alinea de woorden na de komma te veranderen in: „voor het bijwonen, zoowel van de Algemeene, als van de Hoofdbestuurvergaderingen“.

Artikel XII zoodanig te wijzigen, dat het door de Afdelingen aan de hoofdbestuurkas af te dragen contributie-bedrag progressief gesteld worde, in evenredigheid tot het aantal leden der Afdeling.

Van het Huishoudelijk Reglement art. 2 de eerste alinea te doen eindigen na het woord „plaats“, zoodat de rest vervalt.

In art. 6, 1e alinea, „ultimo Maart“ te veranderen in: „ultimo Februari“.

Sub d derzelfde alinea, in overeenstemming met de wijziging van art. VII der statuten te veranderen in: „een kandidatenlijst, houdende een dubbeltal voor de eventueel opvallende plaats in het Hoofdbestuur van een lid uit de Afdeling“.

In art. 7, 1e alinea, te zetten „éénmaal“ in stede van „tweemaal“, en in de 2e alinea van datzelfde artikel in plaats van „minstens 10 dagen“ te bepalen: „minstens 20 dagen“.

In art. 10 1e alinea te lezen „ultimo Maart“ in stede van „ultimo Februari“, en de 2e alinea te wijzigen als volgt: „De commissie is bevoegd inzage te nemen van de boeken, zij ontvangt alle door haar gewenschte inlichtingen en bescheiden, en mag aan het Hoofdbestuur iederen weenk geven, die door haar voor den goeden gang van de financieele zaken der Vereeniging noodig wordt geacht“.

B.

Met groote blijdschap en dankbaarheid kunnen wij mededeelen, dat wij sedert de vorige week nog de volgende giften voor de slachtoffers van den watersnood op Midden-Java mochten ontvangen:

Van N. N. te Baarn	f 400.—
„ N. N. te 's-Gravenhage	10.—
„ C. J. B. te Leiden	2.—
„ C. J. S. te Utrecht	4.—
„ C. S. te Breda	5.—
„ L. G. L. te Leiden	3.60

Te zamen 424.60

Nadat op 30 Januari 1905 f 900.— telegrafisch aan den resident van Semarang werden overgemaakt, kwamen dus in het geheel in:

Als verantwoord in Kol. Wbl. N ^o . 6	f 52.50
„ „ „ „ „ N ^o . 7	12.—
„ „ „ „ „ N ^o . 8	35.—
Thans	424.60
Te zamen	f 524.10

Zoodat wij thans in de gelegenheid zijn opnieuw f 500.— te zenden, waarmede weer menige ongelukkige, goed geholpen zal kunnen worden, terwijl wij hopen, dat de resteerende f 24.10 spoedig weer tot een flinke som zullen mogen aangroeien. Wel mocht Mr. Abendonon in zijne beschrijving van den nood vermelden: „van overdrijving is geen sprake“ want maar al te licht schijnen de Nederlanders geneigd te denken, dat dezelfde rampen in Indië niet zoo erg zijn, als in Europa.

Hoe zéér noodig hulpverschaffing nog is, moge blijken uit het onderstaande:

De Overstromingen in Midden-Java.

Omtrent de jongste rampen leest men in *De Locomotief* van 22 Januari j.l. o. a.:

„Wij zijn gisteren per tram naar Koedoes geweest, dwars door de overstromde streken heen. Op enkele stukken van een paar honderd meter na, is de postweg, en dus ook de trambaan, nu weer vrij van water; tot Koedoes staat het water niet meer dan een paar voet op de sawahs (rijstvelden) en op de woon-erven. Al is dus de toestand der bewoners allesbehalve benijdenswaard, van watersnood mag men op dit oogenblik niet meer spreken; wel is er waterbezwaar.“

— Dit laatste woord brengt ons weer in herinnering, hoe, volgens sommigen, ook bij den nood van 1902 niet mocht gezegd worden, dat de Inlanders, die alles verloren hadden, hongersnood leden; zij hadden slechts gebrek aan voedsel, omdat het geld hun totaal ontbrak om rijst of ander eten te koopen! —

«Ten oosten van Pati, in Joana, ziet 't er slechter uit; de waterstand is daar nog veel hooger en het tramverkeer tusschen Pati en Joana kon nog niet worden hersteld. Deze geteisterde afdeeling konden wij dus in één dag niet bereiken.

«Aan deze zijde van Pati hield de bevolking zich bezig met het drogen, in de zon, van de uit de huizen geredde, goudgele *beras* (rijstaren). Het vee was op de dijken gebracht, tegen nieuwe regenbuien beschut door in der haast opgeslagen afdaken; de karbouwen dompelden zich met welgevallen in het gezwollen water der kanalen, maar de overdekte *passars* (marktloodsen) langs den weg, anders in zulke tijden de gewone schutplaats voor de vrouwen, waren een en al modder. Hoe het fysiek «dezer» inlanders bestand kan zijn tegen het leven, dagen lang, in woningen rondom in het water, met het water in de huizen ter hoogte van de *baleh-baleh* (bamboe-slaap-banken) blijft een raadsel.»

— Deze correspondent schijnt niet te begrijpen, dat het lichaam van den Inlander, al evenmin als het zijne, bestand is tegen ongezonde toestanden, en al evenmin te weten, hoe tal van ellendige ziekten altijd de verschrikkelijke naweën van dergelijke overstromingen zijn.

«Nog vóórdat wij gisteren bij de halte Kaliwoengoe van de Semarang-Cheribon stoomtram waren aangekomen, konden wij opmerken, dat de *bandjir* (overstroming) véél schade heeft berekend aan huizen, rijst-aanplant, boomen, planten enz. In de woningen stond nog water, maar toch kan men nu gelukkig zeggen, dat de watervloed in dat district nagenoeg is geweken, dank zij den goeden afvoer naar zee van de verschillende riviertjes. Veel heeft ook hiertoe bijgedragen het verbreiden van deze riviertjes.

Aan den wedono van dat district, *Raden Merdodiprodjo*, een man, die om zijn ijver en groote werkkraft hooge waardeering verdient, komt de eer toe van deze verbetering van den waterafvoer. Het was zijn eerste werk, toen hij in de maand Februari van het jaar 1904 tot hoofd van dat district werd benoemd, bij den assistent-resident een voorstel in te dienen tot 't verbreiden van die *kalies* (rivieren). Op dit voorstel verkreeg hij een gunstige beschikking, waarna dadelijk met het werk begonnen werd.

«De *bandjir* in het Kendalsche was ook al heel erg. Van de stad tot aan Patebon en Pegandan stond op den 17den Januari de groote postweg geheel onder water; op enkele plaatsen zelfs ter hoogte van 3 voet. En als men nagaat, dat verschillende *kampongs* (dorpen) meestal lager gelegen zijn dan die weg, dan kan men er zich een voorstelling van maken, hoe hoog het water in de woningen moet hebben gestaan. De regent ging, om de noodige eerste hulp te verschaffen, naar Weliri, van waar bericht was gekomen, dat daar de nood het hoogst was.»

Verder schreef *De Locomotief* den 23sten Januari o. a.:

«De overstroming was in Koedoes en Joana het ergst; langs de oevers der Joana-rivier en tusschen Poerwodadi en Koedoes klom het water tot aan den dakrand der huizen, de bewoners hadden de *baleh-baleh* als hangmatten aan de dakspanten opgehangen. Met moeite heeft men toen de bevolking kunnen bewegen de wijk te

FEUILLETON.

Garebeg Moelod of Mahomed's geboortefeest.

IV

Hij is tegenwoordig een zeven en vijftiger, een slank, nog weinig gezet, schoongebouwd man, dien vooral de generaalsuniform goed kleedt.

Hij heeft een edel gevormd gelaat, dat van zelfbeheersching en toegenegenheid spreekt.

Hij draagt thans kleeding en tooi, die den Vorst bij deze gelegenheid passen.

Op 't hoofd, in plaats van den hoofdoek, den witten koelock, met juweelen knop en daarachter op den haarwring een zwaren diamanten kam en daaronder tegen den haarknoop een juweelen vlinder.

Gevlengelde *Soempings*, d. z. oorsieraden, schitteren om 's Vorsten ooren en zeer zware briljanten aan zijn vingers; en op zijn borst het commandeurskruis van den Nederlandschen Leeuw, naast de groote achtpuntige, met diamanten bezaaide ster, die eenmaal door generaal Daendels aan de vorsten van Soerakarta en Djokjakarta werd geschonken en sedert met de vorstelijke waardigheid van vader op zoon is overgegaan.

Een *sehèpan*, uit veelkleurige zijden driehoeken bestaande, een erfstuk van hooge waarde, *Kyahi Ontra Koesoema* geheeten, dekt soms — niet op elken garabegdag — het vorstelijk bovenlijf en een fraai gedrapeerde *kampoeh parang roesak*, of hofsarong, omkleedt het benedenlichaam en hangt in breeden sleep langs het

nemen naar Joana, waar thans op den *aloen-aloen* (plein voor de regentswoning) ongeveer 1200 mannen, vrouwen en kinderen kampeeren en dagelijks voorzien worden van gekookte rijst, die in geïmproviseerde veldkeukens gereed gemaakt wordt.

«Volgens de laatste berichten was het water gelukkig dalende. Persoonlijke ongelukken zijn er bijna niet te betreuren, toch is er, zoover men weet, bij het opzetten van den *bandjir* een kindje verdronken. Van het vee worden slechts een paar stuks vermist en ook de in de *dessa-loemboengs* (dorpsrijstschuren) opgeschuurde *padi* (rijst) is bewaard gebleven, daar de loemboengs op hooge neuten staan. Veel *padi-bibit* (rijstplantjes) der kweekbedden is vernietigd en afgedreven. De bevolking zal ook te hulp moeten worden gekomen den aankoop van zaailingen uit andere streken, om die zoo spoedig mogelijk te doen uitplanten.

«Kan dus onze voorloopige indruk» schrijft *de Loc.*, «thans in het algemeen een vrij gunstige zijn, zoo is er niettemin alle reden tot medelijden met de geteisterde bevolking. De Inlanders hebben zware verliezen geleden.» —

Het blad wijdt ook enkele woorden aan de vermeende oorzaak waarom bij waterzwelling deze rampen toch telkens zich herhalen en komt tot de conclusie: «dat de dijken niet hadden moeten zijn aangelegd.» Wij hopen, dat een deskundige op deze gewichtige aangelegenheid nu eens zóó afdoende de aandacht zal vestigen dat de noodige maatregelen zullen worden genomen om voortaan die ellende-brengende watersnooden als in andere beschaafde streken, te kunnen voorkomen.

Pers-kroniek.

Inhoud: Een oolijke chineesche diplomaat grinter-vied door het Berliner Tageblatt met opklarende bijzonderheden over het drijven der zendelingen in China en een waarschuwend woord over het Chineesengevaar. — Waarom kolonel van Dualen thans voor een moeilijker taak staat dan zijn voorganger, generaal van Heutsz? een vraag beantwoord door «Atjehman» in het Vaderland. — De Nieuwe Arnhemse Courant over «Cosas de Curaçao.» — Een korte beschrijving van de Nieuwe Courant over de officieuze inlandsche pers en een tijdige opmerking van den Controleur.

Een medewerker van het *Berliner Tageblatt* heeft den Chineeschen gezant te Berlijn eens «geïnterviewd» over de toestanden in het hemelsche rijk, die volgens de laatste berichten wederom voor de Europeanen een bedenkelijk aanzien begijnen te verkrijgen.

Hier en daar zijn in China in den laatsten tijd weder eenige zendelingen vermoord en hoewel dit klein aantal moorden in een groot rijk als China nog weinig zegt, duiden alle teekenen er toch op, dat wij aan den vooravond staan van nieuwe Boksters onlusten met alle gruwelen daaraan verbonden.

Jint-Schang, zoo heet de Chineesche excellentie, die den man van het *Berliner Tageblatt* (no. van 9 Februari) in het vertrouwen nam, vertelde hem dat voor China «hervormingen» naar europeesch model een levensvraag is geworden.

«Selbstverständlich», zeide hij, zuerst im Heer und in der Flotte». Dat «selbstverständlich» is kostelijk van den leuken Chinees, die antwoord moest geven op de vraag waar die «hervormingen» mede zouden beginnen.

Natuurlijk zijn in dit opzicht altijd het eerst het leger en de vloot aan de beurt.

linkerbeen naar achteren af, over de, met gloeiend gekleurde figuren doorweven en van anderen met goud geborduurde zijden broek, *tjelera tjindé* genaamd.

Natuurlijk omgordt een moga, nog prachtiger en kostbaarder dan die, welke door de prinsengedragen wordt, de lendenen en steekt daarin rechts van achteren een *wangkingan* (d. i. wapen) van hooge waarde, niet alleen als kunstwerk, maar ook als erfstuk.

Dat 's Vorsten voeten met zeer kostbare met goud en juweelen bewerkte mullen geschoeid zijn, is reeds boven medegedeeld. Intusschen is een der *kèparaks* den sultan van achteren *kruipend* genaderd, om hem te berichten dat zijne gemalin, *Kandjeng ratoe Mas*, gereed is de begroeting der autoriteiten te ontvangen. Een ieder rijst met de beide hoofdpersonen op en volgt den vorst, die aan den rechterarm van den resident gaat, gevolgd door zijn sleepdraagster, haar ambtgenoot met de spuwvaas en de *kèparaks* met de ampilan, naar binnen, d. i. naar de *Tratag Prabajèksa* of westelijke zuilenhal, die, sedert zij door een ijzeren dak op ijzeren kolommen is vervangen, geen *tratag* of afdak meer is. Maar niemand mag verder een stap wagen, wanneer de vorst zelf met den resident, den militairen commandant en den assistent-resident, de *èmpèr* van de *Prabajèksa*, de marmeren voor of staatszaal van de *Kapoetèn* of vrouwenrijk bestijgt, en na de ratoes en alle daar vereenigde prinsessen de hand gedrukt te hebben, met den sultan, zijn moeder en zijn gemalin, op den met goud gerande groene zijden kussen bedekten *bèbatoerrand* nederzitten. Ook deze kussens zijn rijkelijk met geurige bloemen bestrooid.

De andere personen blijven op het koele marmer onder

Verder liet de gezant zich o. a. uit over de oorzaken, die aanleiding hebben gegeven tot de tegenwoordige ontstemming onder de Chineezzen, waaronder in de eerste plaats de quaestie van de zendelingen werd genoemd.

«Erheben Exzellenz zoo vroeg de duitsehe persmuskiet, besondere Anklagen in bestimmter Richtung?»

«Jawohl. Ich mache in erster Reihe die Missionäre verantwortlich, wenn von den Chinesen Feindseligkeiten gegen die Anländer verübt werden. Sagen Sie selber, muss es uns nicht tief verletzen, wenn da so ein Missionär ankommt und uns zu seiner Religion, was er so nennt, mit Freundlichkeit oder auch mit Gewalt bekehren will. Auf unsere Empfindungen wird dabei keine Rücksicht genommen. Unser Ahnenkultus und die Lehre des Confucius sind uns durch jahrtausendelange Übung teuer und heilig. Gibt es etwas Besseres und Höheres, so wollen wir es gern kennen lernen und auch annehmen. Aber die Leute, die es uns bringen, müssen auch danach sein. Dann dürfen nicht protestantische und katholische Missionäre sich miteinander herumbalgen und im Seelensang einander Konkurrenz machen. Was sind es denn für Leute, die sich von den Missionären bekehren lassen? Meistenteils verkommene Menschen, die dabei ihren materiellen Vorteil finden. Wie lächerlich ist überhaupt dies ganze Missionswesen! In Europa gibt es doch wahrhaftig so viel zu verbessern, dass Europäer es wirklich nicht nötig haben, ihren heiligen Eifer an die «minderwertigen Chinesen» zu verschwenden. Die Missionäre, sage ich, dringen ins Land ein, behelligen die chinesischen Bauern, die am Glauben ihrer Väter hängen, werden von ihnen zurückgewiesen, kommen mit grösserer Zudringlichkeit wieder, hetzen Familienmitglieder gegeneinander auf, stiften Unfrieden unter der Bevölkerung und werden schliesslich von heitzblütigen Leuten tötlich angegriffen. Das ist der Krach fertig. Der Missionär ruft seine Regierung an, diese muss sich, oft gegen ihren Willen, gedrängt von einer starken Strömung in ihrem Lande, für den Missionär ins Zeng legen und zwingt die chinesische Regierung, ihre herangeforderten Untertanen noch zu bestrafen. Das wiederholt sich im ganzen Reich in hundert, in tausend Fällen. So wird im ganzen Lande tiefe Erbitterung erzeugt, die sich schliesslich in einem Ausbruch gegen alle Fremden entladet.»

Deze uitlatingen van Jint-Schang, den gezant, doen ons denken aan een verhaal ons eens gedaan door iemand, die het arbeiden in den Wijngaard des Heeren door sommige van deze engelsche en amerikaansche Dienaren des Woords in China van nabij kent en heeft bijgewoond.

Het tooneel speelde zich af in een van de kleinere «treaty-posten», waar de europeesche tolken slecht chineesch leeren maar waar goed, lekker duitsehe bier verkrijgbaar is. De zendeling in quaestie stond bekend als een goed Sinoloog, dies had de eigenaar van het hotel de heeren aspirant-tolken aangeraden eens te gaan luisteren als de man naar amerikaansche gewoonte het Evangelie in de straten ging verkondigen. Deze raad werd opgevolgd en het gezelschap begaf zich naar de plaats, waar, wij zullen maar zeggen: Mr. Smith, het Evangelie onder de domme chineezzen ging verbreiden. Nu dit was eene plaats niet moeilijk uit te vinden, want reeds in de verte vernamen wij de toonen van het kleine handorgel, dat bespeeld werd door een volgeling van Mr. Smith, een «gedoopte» Chinees. Een groote massa onnoozele Heidenen omringden de beide christenen. De witte christen maakte daarbij nog meer kabaal dan de gele christen met zijn draaiorgel. Het was een leven als een oordeel en de passage in de nauwe straten van de chineesche stad was gewoon verstoep. Iedereen moest het hooren en zien. Wat stond nu eigenlijk Mr. Smith te beweren?

Van het Evangelie heel weinig, maar veel van Confucius, die hij wel een kwartier lang ten aanhoore van deze omgekerste chineezzen stond uit te maken dat de aspirant-tolken doodsangsten uitstonden en voor Mr. Smith en voor henzelfen.

Confucius, zoo verklaarde Mr. Smith, was een bedrieger, een doome boerenjongen geweest en zij, de aspirant-christenen, veel te verstandige menschen om zich nog langer door de leeringen van zoo'n aarts schavuit te laten

de *tratag* staan en zien den vorst in het midden plaatsnemen, met den resident aan zijn linkerzijde en de beide andere autoriteiten daarnaast.

Rechts naast den sultan zit de *ratoe Mas* en naast haar de *ratoe Hamèngkoe Boewana* en haar maroe of mede-echtgenoot, de *ratoe Ageng* en dan volgen, maar niet meer op den *bèbatoer-rand*, doch op den marmeren *èmpèrvloer*, de *poetra's* poetri, naar rang en leeftijd, d.w.z. eerst de voortdochteren van dezen sultan, dan zijne zusters van gelijke geboorte en daarna zijne dochters en zusters van achteren.

Daar jongere dochters nooit vóór de oudere huwen, wordt de in een halven kring gezeten rij door de jongste ongetrouwden gesloten.

Verder links, achter deze gehuwde en ongetrouwde volwassen prinsessen, zitten de jongere sultandochteren op den *èmpèrvloer* en daar beneden op het marmer, onder de *tratag*, de overige kleindochters van den vorigen sultan.

Op eenigen afstand eindelijk links en achter den vorst vinden zijn bijvrouwen eene bescheidener, maar toch verheven plaats op den *bèbatoervloer*, twee rijen, ieder van vier, schoone vrouwen, aangevoerd door de eerste hunner in rang.

Zij kwamen kruipend van achteren naar voren, toen de sultan gezeten was en zullen zich evenzoo verwijderen, wanneer hij opstaat om verder te gaan.

Links eindelijk van den gebieder en de andere autoriteiten zien wij de acht manggoeng's op den *èmpèrvloer* zitten, in twee rijen van vier, met de aangezichten naar het zuiden, dus naar de tegenover hen gezeten prin-

beetnemen. Daarop kwam de preek van dezen mijnheer neder.

Gelukkig liep alles goed af. Mr. Smith en zijn draai-orgel bleven ongedeerd.

En het resultaat? — Toen mijn zegsman, nieuwsgierig naar den indruk van deze vertooning aan een der Chineezers vroeg wat hij wel van Mr. Smith en diens leer dacht antwoordde de Chinees: „Zulke menschen moesten ze toch maar in Europa houden. Die man is stapelgek en bezeten anders zou hij niet zulke malle dingen over Confucius vertellen.“

Hetgeen wij hier over vertellen is jaren lang geleden gebeurd en de persoon, die er getuige van was is iemand, volstrekt niet van anti-clericale huize.

Uit het relaas van Jiut-Schang blijkt echter, dat de toestanden met de heeren zendelingen in China nog volstrekt niet veranderd zijn.

Integendeel van zendelingen zijn het profeten geworden en zelfs concurrerende profeten.

Is het wonder dat daarbij dan dikwijls de politie te pas moet komen als er in een land meer dan 2000 van die profeten in actie zijn?

Zelfs in een land als China, waar men met gekrenkte geestvermogens zoo gemakkelijk vrij-uit gaat!

Maar wat voor Ned.-Indië van meer en direct belang is, in het „interview“ is in hetgeen de gezant vertelde over wat Z. Ex. noemde „het ontwakken van den Chineeschen Draak“.

„Der chinesische Drache, der so lange geschlafen hat, ist von den Fremden gekitzelt worden, bis er erwachte. Er ist noch schlafbefangen, und unwillig über die Störung seiner Ruhe schlägt er mit seinen Tatzen um sich und bewegt seinen gewaltigen Leib. Dass die Borwitzigen, die an ihm herumzerrten und auf seiner Nase tanzten, dabei herunterfallen und zuschaden kommen, ist nun einmal nicht zu ändern. Wieder einzuschlafen ist der chinesische Drache nicht. Sie hätten ihn ja schlafen lassen können, dan hätten sie noch lange aus den Schätzen, die er in seiner Höhle bewacht, sich bereichern können. Nun müssen sie es eben nehmen, wie sie selbst es sich bereitet haben.“

„Was Exzellenz da sagen, klingt, offen gestanden für europäische Ohren etwas beunruhigend.“

„Ist es aber nicht, wenn man in Europa kaltes Blut bewahrt. Bei einer Umwälzung, wie der, in die China jetzt hineingeht, läuft selbstverständlich nicht alles ganz glatt ab. Manche Interessen werden sich verletzt fühlen, und aus manchem Munde, nicht aus chinesischem, wird Geschrei ertönen. Wenn die Mächte sich dann vergegenwärtigen, das China nur seine berechtigten Interessen vertritt und für seine Umbildung im modernen Sinne wirken will, dann werden sie sich durch dieses Geschrei nicht irre machen lassen, sondern im Gegenteil China bei der Durchführung dieser zivilisatorischen Aufgabe unterstützen.“

„Glauben Exzellenz, dass China diese Unterstützung bei den Mächten finden wird?“

„Ich hoffe es, denn es wäre ein Unglück für die ganze Welt, wollte irgendeine Macht versuchen, den Gang der Ereignisse, wie ich sie hier angedeutet habe, zu hemmen.“

Wat „Exzellenz Jiut-Schang“ hier over het geschreeuw zegt — dat op zal gaan uit niet-chineesche monden als het met de hervorming in China d. w. z. van zijn leger en vloot ernst gaat worden mag voor ons een vingerwijzing zijn. Hoe staan wij met het chineesche vraagstuk in onze koloniën?

Herhaaldelijk is er met aandrang door de indische pers met name door de *Locomotief* op aangedrongen dat wij ons ten opzichte der chineezers in onze koloniën een vaste gedragslijn moeten afbakenen. Tot dusverre echter hebben deze waarschuwingen geen effect gesorteerd. Bij de behandeling van de koloniale begroting verdwenen de chineezers in den vloedgolf der ministerieele „overwegingen.“ Er zal wel weder eerst iets zeer opvallends moeten gebeuren, voordat in deze zaak gehandeld wordt. En dan is natuurlijk Holland in last.

„Atjehman,“ de bekende schrijver in het *Vaderland* over sessen gekeerd.

Zij dragen de gouden rijks-sieraden, (de *oepajara Banjak dalang sawoeng galing*) op de handen in den schoot.

De beide manggoeng's, die den sleep en de spuw-vaas te dragen hebben, zetten zich, zoolang het bezoek in de Prabajaksa duurt, voor hun medemanggoeng's neder.

De Keparak's ampilandragers staan weder beneden de manggoeng's en dus rechts vóór ons op den vloer onder de tratag.

Een woord over de kleeding der prinsessen, die de toiletten onzer vrouwen in eenvoud en doelmatigheid, desnoods ook in weelde, maar zeker in kiesheid en schoonheidszin ver overtreft.

Slechts de veelal met goudbloemen doorweven zijden *rasoekan* (bovenkleed) zouden wij nog willen weglaten en de welgevormde schouders en armen ontbloot willen zien, zooals dat eenige oogeblikken later zal gebeuren, want dat kleed heeft geen oorspronkelijk, veelmeer een indoeuropeesch karakter, maar dan dunkt ons geen kleeding denkbaar, die de natuurlijke schoonheid der vrouw beter dekt en volgt en daardoor verheft, dan deze. Dat heeft zij met de klassieke kleeding der oude Romeinen en Grieken gemeen.

Zie de jonge vorstendochters, die meisjes dáarvoor en naast ons op den emper en den tratag-vloer.

Als kinderen en als vorstelijke dochters en kleindochters dragen zij hier dat bovenkleed niet, dat haar oudere zusters ontsiert. Zie hoe de henpen zich rondom onder het keurig geplooid batik-kleed, zie dien in goeden stijl langs het rechterbeen neervallenden sleep. Zie die zuiver geteekende lijnen van dij en onderbeen, tot op den fijnen

LAMBERT WATERREUS,

Sumatrastraat 279

b/d Bankastraat.

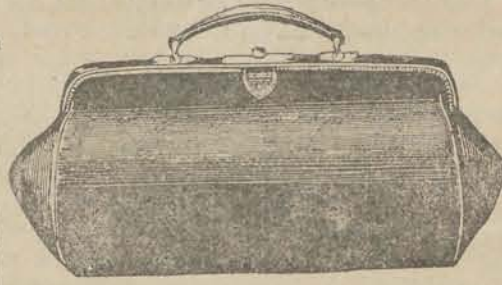
Den Haag.

Telefoon 1447.

Zeer mooie Gandaria assin en Atjar Gandaria Bombaye ducks, Palmine (planten vet) Windham Corn (mais) Nangoeng Thee, Goela aren, Ketjap Benling, Roode visch etc.

GERASPTE KLAPPER.

W. POPPINK,

Zadelmakerij.

Reisartikelen.

141-143 Prins Hendrikstraat
DEN HAAG.

de „pacificatie“ (?) van Atjeh, schrijft in dat blad over de „Atjehmannen“. Blijkbaar met groote kennis van zaken en met een wetenschap niet alleen van details maar van details, die een toestand typeeren toegerust, is hij hier bezig langzamerhand den sluier op te lichten die over deze zaken is uitgespreid.

Veel interessanter dan kolommen Mailnieuws uit de indische bladen geknipt is één kolom lectuur ons door „Atjehman“ gegeven. Inderdaad alle de cijfers door „optimisten“ met de nauwkeurigheid van een archivaris uit de officieele bescheiden bijeengegaard leggen het af tegen de daadzaken, uit het leven gegrepen, hier door „Atjehman“ medegedeeld.

De schrijver gaat in dit eerste artikel na, waarom thans de kolonel van Daalen op Atjeh voor een zooveel moeilijker taak geplaatst is dan vroeger generaal van Heutsz. Hij vergelijkt het optreden in 1890—98 van den toenmaligen kolonel van Heutsz met de wijze, waarop Bonaparte het fransche leger in den eersten italiaanschen oorlog aanvoerde en wie dat gedurende dien tijd in Atjeh kon gadeslaan zal „Atjehman“ volkomen gelijk moeten geven.

Daar zat iets Napoleontisch in de manier, waarop van Heutsz de troep wist aan te wakkeren tot het verrichten van daden van buitengewonen moed en dapperheid. Promotiën, eervolle vermeldingen, ridderkruisen, het werd officieren en soldaten steeds voorgehouden, dat zulks het deel kon zijn van een ieder, mits hij slechts zijn best, zijn uiterste best deed.

Maar thans? Zou de bezuinigingswoede, vraagt Atjehman, die tegenwoordig in Indië heerscht niet ten nadeele komen van het daar gepresteerde, men zou niet anders dan kunnen toejuichen de verschillende maatregelen, genomen met

enkel en den niet door knellend schoeisel misvormden voet, die door een gouden *pending* (ceintuur) omgorde leest, nooit door kunstmatige insnoering benadeeld of bij de oudere meisjes dien zachtgewelfden boezem, rijdend en dalend, over de vouwen van den dwars over de *njampang* (onderlijf) gebonden borstdoek, waarvan het eene uiteinde reingeplooid tot aan de knieën afhangt en dat eenvoudige, met enkele bloemen getooid kapsel! Hoe zedig, rein en bevallig! Zie ook die vorstelijke bijvrouwen dáarginds, dieper in de voorzaal.

Zij dragen geen *klambi* (buis) omdat dit haar onder de ooggen van den sultan, in deze omgeving, niet voegt, maar er is niets in haar kleeding en toot, dat zondigt tegen den goeden smaak.

De juweelen, die onze vrouwen aan ooren en handen en de vorstinnen en prinsessen bovendien op de borst dragen, strijden met ons natuurlijk schoonheidsgevoel evenmin als die enkele rozen of *méleti*'s in haar haar-wrong.

Zij teekenen zonder te mismaken en veredelen door tegenstelling en kleur.

Dit geldt echter niet van het borèh-geel, noch van de half geschoren en bijgewerkte wenkbrauwen der manggoeng's, die ons aan den hoofdtoot der javaansche bruiden herinneren.

De elders gegeven beschrijving van de kleeding dezer edelmaagden onthef mij van eene herhaling daarvan, om dezelfde reden mag ik eene nadere opsomming van de kleedingstukken en het dienstmes der keparak's overbodig achten en meen ik te mogen volstaan met in herinnering te brengen, dat de samir, die zij om den hals dragen,

het doel om de uitgaven te beperken. Waar echter 's lands dienaren, trots de zorgvuldige opvoeding, zich nog niet op het standpunt van halfgoden hebben kunnen stellen en zij het persoonlijk belang, bij de groote moeite, die zij zich vaak getroosten, om voor dat van het algemeen te waken, niet geheel op zijde kunnen schuiven, dienen buitengewone dienstverrichtingen — en tot dezulke rekenen we die op Atjeh gepresteerde — buitengewoon beloofd te worden.

We dachten, dat Nederland — een meer moderne opvatting huldigend — den laatsten tijd geleerd had, directe voordeelen op te offeren aan de groote indirecte, welk een uitgebreid koloniaal bezit aan een rijk verzekert. Het schijnt echter deze opvatting niet tot zijn ambtenaren en soldaten te willen uitstraken. Ten onrechte dunkt ons, want het betrekkelijk gering bedrag, wat door bekibbelen op traktementen kan verdiend worden, weegt niet op tegen de schade, welke daarvoor aan energie en ijver wordt toegebracht.

En verder zegt hij: „Maken de ongunstige financiële omstandigheden, waaronder de officieren en minderen op Atjeh verkeerden, waaronder een „zich laten zakken“ zoo spoedig als dit mogelijk is, een gevolg moet zijn, de taak voor Van Daalen al niet gemakkelijk, de sterke vermindering, welke de oorlogs- en bestuurspecialiteiten — de Atjehmannen — hebben ondergaan, werkt eveneens zeer ongunstig op de nog te bereiken resultaten. Waaraan is deze vermindering toe te schrijven?“

De benoeming van v. Heutsz tot het gouverneurschap in '98 was bijna overal in 't leger met vreugde begroet geworden. Wel was men meester van de Atjehvallei, maar wat had dit te beduiden bij het nog niet onderworpen gedeelte van het reusachtige Atjehsche gebied, dat zich uitstreckte over honderden kilometers langs de Noord-, Oost- en Westkust van Noord Sumatra. Men popelde van verlangen om onder een man als Van Heutsz tegen een vijand te velde te trekken, die gedurende 25 jaar zich zoo prachtig tegen onze troepen geweerd had, om mede te werken aan de onderwerping van het Atjehsche rijk, om tot lengen te maken het beruchte woord van een beroemde Indische specialiteit: „Bij Atjeh begint de nederlaag.“

Mocht onder de oudere officieren, wier fysieke middelen niet in overeenstemming waren met de krachtsinspanning, die gevorderd stond te worden, de vreugde niet zoo algemeen geweest zijn en bleken zelfs de besten hunner op den duur niet te kunnen voldoen aan de eischen, welke de gouverneur stelde, onder de jongeren heerschte geestdrift zonder uitzondering. Van Heutsz wilde bergen op zijde zetten, welnu, men zou dit doen; hij had op zich genomen met zeer geringe middelen Atjeh's onderwerping en pacificatie tot stand te brengen, welnu, aan hen zou 't niet liggen, wanneer hij daarin zou falen. Uit jong-Holland, uit die subalterne officieren, die jongere ambtenaren recruteerde Van Heutsz het corps d'élite, wat langzamerhand werd aangeduid als „de Atjehmannen“. Dat het op sterkte houden van dit corps niet gemakkelijk was, kan alleen diegene begripen, welke ooggetuige was van hetgeen voor het lidmaatschap daarvan noodig was. Zooals we reeds zeiden, de wil was overal onder de jongeren aanwezig, maar niet altijd hielden de lichamelijke en verstandelijke vermogens daarmede gelijken tred. Slechts weinigen konden geheel voldoen aan de hooge gestelde eischen en deze werden krampachtig door den gouverneur vastgehouden, trots de vele vertoogen van den legercommandant, wien 't maar al te duidelijk werd, dat de onttrekking van alle goede krachten aan het leger voor Atjeh, de waarde niet deed stijgen van het elders gelegerde gedeelte daarvan. Dat het uitknippen van den citroen tot op den laatsten druppel dan ook bij de leden van het corps d'élite door den gouverneur werd toegepast, kan geen verwondering baren. Vernield 's vijands lood en zwaard maar al te vaak elementen, waarvan nog zooveel goeds te wachten was — Vis, Campioni, De Bruin, Steyn van Hensbroec, zoovele anderen gaan nu mijn oog voorbij — de zwaarste verliezen leden de Atjehmannen door ziekten, een gevolg

het dienststeeken is, dat aanduidt dat ze op dit oogeblik de draagsters zijn van vorstelijke eigendommen en poesaka's.

Op den tratagvloer beneden en achter de prinsessen zijn dergelijke, maar veel jeugdiger vrouwen en meisjes gezeten, de veelal adellijke ampilandraagsters der sultan's en der prinsessen.

Zij dragen geene andere kleeding dan een *tapihoerik* (d. i. dubbele borstrok), voor zoover zij reeds volwassen zijn, of een gordel en de keparak's der sultane's moeder en der vorstelijke gemalin bovendien een zijden, met gouden kronen of bloemwerk en franjes gezoomden, samir.

Ook deze kleeding voldoet volkomen aan de strenge eischen van stijl en smaak.

Onder de ampilans, die deze keparak's in handen hebben, blinken de gouden en met juweelen bezette betelstellen en spuw-vazen der sultane's door fijnheid van vorm en bewerking.

Onder de uiteinden der tratag en verder daarbuiten onder het lomper der boomen of in de brandende zon, zien wij gansche scharen vrouwen en kinderen zitten.

Het zijn de *embans*, de voedsters of wachteressen der jongere kinderen, klein-kinderen en achter-kleinkinderen van den vorstelijken stam, wier gesloten pajoeng's hun tegenwoordigheid aanwijzen en verder talloze dienaren en volgelingen ook van lagere en niet-adellijken rang, die met hun mannen en kinderen in den kraton verblijven houden of er althans hun dienstwerk te verrichten hebben.

(Wordt vervolgd.)

van het „surmener“, dat op hen door het bestuur van Atjeh werd toegepast. Een enkele maal zelfs, wierp de Gouverneur zijn citroenen weg, voor deze geheel uitgeknepen waren, omdat de aard van hun sap niet meer geheel naar zijn smaak was — het 't verhemelte strelende zoet van mandarijntjes is gewoonlijk aangenamer dan 't wrange zuur van den eigenlijken citroen. — Wanneer men nu nog bedenkt, dat bij het toekennen van beloningen nog al willekeurig werd te werk gegaan — leelijke woorden als nepotisme en favoritisme wenschen we niet te bezigen en daarom wijten wij de niet altijd juiste verdeling der beloningen maar liever aan een zekere neiging tot willekeur — en als gevolg hiervan zich soms zeer goede krachten van het Atjehsche arbeidsveld terugtrokken, dan zal men begrijpen, dat het door ons bedoelde corps d'élite leelijk is geslonken. Aangezien nu over het resterende deel de Gouverneur-Generaal zich de volle beschikking heeft voorbehouden en Atjeh herhaaldelijk uitstekende elementen moet afstaan aan andere deelen van den Archipel, waar buitengewone bestuurs- of oorlogsspecialiteiten noodig zijn, is het niet moeilijk te begrijpen, dat ook wat aangaat de superieure onderaanvoerders, van Daalen in veel ongunstiger omstandigheden verkeert dan Van Hentsz vroeger. Meer nog dan andere rijken behoort Nederland dus te bedenken, dat die staat zijn eigen belang het beste dient, welke op dat van zijn dienaren de noodige acht geeft.

De conclusie waartoe „Atjehman“ dan komt is, dat door bezuiniging op de toelagen, vermindering van de troepen en achteruitgang van het gehalte der „vechtmajors“ de toestand op Atjeh weder zeer precair is geworden. Te drommel heeft „Atjehman“ dan in November niet gehoord hoe in de kamer de specialiteiten den Minister van Koloniën lof hebben toegeworpen omdat Z. Ex. zoo zorgvuldig op de kleintjes paste?

Intusschen als „Atjehman“ maar volhoudt dan zal hij komen waar hij wezen wil. De roes van de „Atjeh-overwinningen“ is over en de officieele en officieuze verdedigers van het onverantwoordelijk bedrijf der laatste jaren houden zich muis-stil. Voor „Atjehman“ is dat een goed teeken.

* * *

„Cosas de Curaçao“ schrijft de *Nieuwe Amsterdamsche Courant* van 25 Februari boven een artikel over de bekende quaestie van de „staking“ van den kolonialen Raad te Curaçao. Naar aanleiding nu van het verweerschrift der leden van den Raad, die in staking geweest zijn schrijft het blad:

„Wij stellen ons geen partij en erkennen gaarne dat het bestuur van den tegenwoordigen Gouverneur zich zeer gunstig onderscheidt van dat van zijn voorganger. Of evenwel het prijzenswaardig streven om de zoolang verwaarloosde Kolonie er weer bovenop te helpen, niet nu en dan leidt tot voorstellen en proefnemingen, welke door den Raad, wellicht terecht, als doelloos worden verworpen; dat deze zich daarbij, wederom wellicht terecht, gegriefd voelt, wijl er met zijne zienswijze geen rekening wordt gehouden, ziedaar wat wij niet onwaarschijnlijk achten. En waar deze waarschijnlijkheid, althans de mogelijkheid bestaat, daar achten wij het plicht der Regeering bij hare beoordeeling van deze *Cosas de Curaçao* niet enkel af te gaan op de inlichtingen van ééne partij alleen, maar ernstig te onderzoeken of er in de klacht over miskenning, van de zijde van de Leden van den Kolonialen Raad geen waarheid schuilt, en zooveel doenlijk mede te werken tot wegneming van gegrond bevonden grieven.

Dat de plaatsen door hun aftreden opengevallen reeds wederom door anderen zijn bezet, bewijst niets tegen hunne honding, terwijl de wijze waarop de Minister van Koloniën zich over deze zaak heeft uitgelaten, inderdaad geen navolging verdient.

Dit laatste is zeer zacht uitgedrukt en waar deze waarschuwing komt van een zijde, die in West-Indische aangelegenheden gemeenlijk goed ingelicht is, daar zal de Minister van Koloniën zich voor de tweede maal wel niet meer zoo luchtigjes over deze zaak uitlaten als hij dit in December j.l. deed. De *Cosas de Curaçao* zijn werkelijk niet alleen te verklaren met duistere intrigues van Roomsche Katholieke geestelijken. Dat gaat inderdaad niet aan.

* * *

De *Nieuwe Courant* maakt bij de bekende overeenkomst tusschen de Indische regeering en het weekblad de *Bintang Hindia* het volgende commentaar:

„Door den officieelen aandrang tot verspreiding van dit blad, door deze tegemoetkoming en door de opneming van stukken van de regeering of van regeeringspersonen afkomstig, geeft men daaraan in de oogen van den inlander het karakter van een officieel orgaan, de Soewara Kandjeng Gouvernement — stem van het Gouvernement — zooals een der Indische bladen het reeds noemt en daartegen bestaat zeker ernstige bedenking.

De hoofdredacteur is en blijft volkomen vrij om in de andere bladzijden, ja, zelfs in die acht gereserveerde, als zij niet gevuld worden met officieele berichten of toelichtingen, zijn eigen beschouwingen en zijn eigen meening mede te deelen, ook al zijn deze geheel in strijd met de bedoelingen en de denkbeelden der regeering.

De inlanders, die het blad lezen, al mogen daaronder ook veel ambtenaren en hoofden wezen, zijn over het algemeen van weinig intellectueele ontwikkeling; van hen kan niet worden verwacht, dat zij op den duur onderscheid blijven zien tusschen de gevoelens van het gouvernement en van den hoofdredacteur. Dit geeft aanleiding tot misverstand, tot verkeerd begripen en kan daardoor leiden tot groote ontevredenheid; men moet alle redenen daartoe, vooral bij een overheerscht en weinig ontwikkeld volk, dat zich door dweepers gemakkelijk laat meeslepen, zorgvuldig vermijden.

Daaromhooven zal deze bevoorrechtiging van dit Ma-

leische blad boven de andere in Indië verschijnende, zeer gerechte ontevredenheid wekken bij de andere redacteuren, waaronder ook inlanders die haar al spoedig zullen toeschrijven aan de omstandigheid, dat zij maar inlanders zijn en de hoofdredacteur van de *Bintang Hindia* een Europeaan is.

En is het niet om te lachen, dat het gouvernement, als de schuldenaar in gebreke blijft, zich zal moeten belasten met de inning van de abonnementsgelden van een particulier tijdschrift?

Wat de Controleur nijdig doet uitvallen:

„Eigenlijk is 't om te huilen in plaats van om te lachen. Hoe strookt dit nu toch met een liberaal bewind als wij heeten te hebben? 't Onderhouden van een aldus geprotigeerde koloniale pers is toch geen vraagstukje van ondergeschikt belang!

Zou de *Controleur* niet vergeten dat de plaats die de inlanders innemen een andere is dan die door de nederlandsche pers Nederland ingenomen? En met het liberalisme van een Mr. Fock heeft die *Bintang Hindia* historie nu heelemaal niets uit te staan.

Voordrachten op Indisch Gebied.

In de afgelopen week zijn weer op verschillende plaatsen vergaderingen belegd tot het houden van voordrachten en besprekingen over onderwerpen, Nederlandsch Indië betreffende, welke zeker ieder in meer of minder mate er toe hebben bijgedragen om de belangstelling levendig te houden of die, — wat zeker nog meer noodig is —, op te wekken. Met het oog op dit laatste, komt 't ons voor, dat zulke bijeenkomsten vooral in de meest noordelijk en zuidelijk gelegen deelen van ons land veel meer moesten plaats hebben. «Oost en West» wil gaarne desgewenscht hiertoe hare medewerking verleen.

De belangrijke lezing over de **Bedevaart naar Mekka**, door den heer *C. Spat*, den 21sten Februari voor een groot aantal leden en geïntroduceerden der afdeling 's-Gravenhage in het Diligentia-gebouw gehouden, vond een zeer aandachtig gehoor. Wij zullen van het gesprokene hier geen uitvoerig verslag geven, daar, naar wij hopen, nog vele onzer lezers in de gelegenheid zullen worden gesteld, het door hem op onderhoudende en welluidende wijze voorgedragene te hooren, hetgeen heel wat aangenamer en indrukwekkender is, dan het in lange kolommen te lezen. Daarom willen wij thans volstaan met hier in korte woorden weer te geven het besluit waartoe hij kwam, en dat geheel in den geest van het streven onzer vereeniging is.

In de djawa-kolonie te Mekka (waar menig, uit onzen Archipel afkomstige geleerde, zeer hoog staat aangeschreven) klopt het hart van het Mohamedanisme, dat zich over bijna geheel Ned. Indië heeft verspreid. Alle bedevaartgangers brengen uit Mekka van de Pan-Islanistische beweging wel iets mee naar huis, en 'deze neigingen kunnen licht in fanatisme overslaan. Het Nederlandsche gouvernement bedenke dus: *gouverner c'est prévoir*.

Tegenover den haat, te Mekka uitgestrooid moeten wij Nederlanders, zoowel in Indië als hier, stellen die groote liefde jegens den Inlander, welke langs verschillende wegen in alle opzichten het heil der daar inheemsche bevolking tracht te bevorderen.

Op de bijeenkomst van 19 dezer in het Tousseinshuis gaf de heer *Schut* een duidelijk beeld, uit persoonlijke ervaring, van het **Zendingswerk op Zuid- en Noord-Celebes**, hoe daar o. a. op het groote eiland Moro, waar vroeger de Roomsche Katholieken waren vermoord geworden, thans geheele dorpen het verlangen hebben te kennen gegeven om tot het Christendom over te gaan. Deze zendeling, die den algemeenen toestand der bevolking aldaar zeer hoopvol inzielt, wanneer er slechts een voldoende aantal leiders kon worden aan het werk gesteld, wist menige bijzonderheid omtrent haar zeden en gewoonten te verhalen, en toonde ook eenige door hem zelf vervaardigde pentekeningen daarop betrekking hebbende, o. a. aantoonende hoe de briefwisseling in Halmaheira op zeer poëtische wijze geschieden door middel van een palmblad, dat, al naar gelang van het behelzende bericht, op eigenaardige manier gestrikt of gevouwen is, terwijl er ook bloemen of andere welsprekende toevoegsels ingestoken en het geheel door vriendehand overgebracht wordt.

Voor een klein auditorium te Leiden, hield de heer *J. C. van Eerde*, een voordracht over: **Een bergtocht op Lombok**. Daar wij niet het voorrecht hadden deze bij te wonen, geven wij hier het verslag weer, dat daarover in *Het Vaderland* heeft gestaan:

«Spr. schetste het centrale bergstelsel van dat eiland en de beteekenis, die het heeft voor de irrigatie. De bevolking is er zeer goed van bewust,

dat de bosschen, op het Rindjani-gebergte gelegen, nuttig zijn voor den waterrijkdom van het land, de vorsten stelden dan ook bepalingen vast om ontvoeding daar te voorkomen. Bovendien denkt de bevolking, dat bij het in het hooggebergte gelegen meer een godin zetelt, die men niet mag ontstemmen, maar door offers dient te bewegen regen en water in de rivieren te schenken, zoo uit waterschaarschte haar misnoegen mocht blijken. Soms gaat dan ook een deputatie van waterschapshoofden naar het meer, om daarin een offer te werpen, bestaande uit een gouden vischje en eenige edelgesteenten. Spr. heeft met enkele andere ambtenaren zulk een offertocht medegemaakt en geeft daarvan een beschrijving. Eerst den tocht door het bosch, die eenige dagen duurde, daarna het bereiken van het meer in het hooggebergte, dat een overweldigend schouwspel opleverde. In het midden rijst een werkende vulkaan omhoog, en de plek van Lombok, die nog nimmer werd bestegen, steekt nog meer dan 1800 M. uit den oostelijken oever zijn spitsen kop in de wolken. Bij de afwatering van het meer bevinden zich vele warme zwavelbronnen. Spr. geeft een vergelijking tusschen het Rindjani-gebergte en het Tengger-gebergte op Java en schetste het meer als een zandzee, met water gevuld. Bij de ceremoniën der inlanders, gedurende den tocht en bij het aanbieden van de offerande aan de godin van het meer, stond spr. uitvoerig stil.»

In eene buitengewone vergadering der Maatschappij van Nijverheid, afd. Amsterdam, heeft de heer *J. C. Boot*, technoloog van het proefstation der Klattensche Cultuur-Maatschappij op Java, een voordracht gehouden over: **De suikerindustrie op Java**.

Uit een overzicht van de productie der verschillende suikerproducerende landen der wereld, toonde hij aan, dat Java een van de gewichtigste is. Het aantal suikerfabrieken op heel de wereld is 4405, dat der raffinaderijen 128. Van de wereldproductie leverde Java 1 miljoen ton, of ongeveer 10 pct. De waarde is moeilijk op te geven, omdat de suiker aan belangrijke schommelingen onderhevig is, mede door uitvoerrechten. Op een kaart toonde spr. de 180 suikerfabrieken op Java aan.

Na een historisch overzicht volgde een uitvoerige uiteenzetting van de rietcultuur en de wijze van bewerking van het materiaal. Met afbeeldingen werden de grondbewerkingen verduidelijkt.

De ruwe suiker wordt grootendeels naar Amerika uitgevoerd; op kleur wordt echter niet betaald, dit geschiedt volgens het suikergehalte. De uitvoer naar Amerika is daaraan toe te schrijven, dat de Javasuiiker op de Europeesche markt moeilijk kan concurreren met de gepremieerde beetwortelsuiker. Het verbruik van suiker op Java is gering. Hoogstens wordt er 10 pct. verbruikt, en 90 pct. uitgevoerd.

Spreker eindigde met de aandacht te vestigen op de belangrijke instellingen, die op Java de rietsuikerindustrie bevorderen, nl.: 1o. Het algemeen syndicaat van suikerfabrikanten op Java. 2o. Het archief voor de Javasuiiker industrie. 3o. Het proefstation voor de suikerindustrie in West-Java. 4o. Het proefstation Oost-Java, en het proefstation der Klattensche Cultuurmij. te Klatten, waarvan spr. directeur is.

Uit de Oost-Indische Mail.

Jute-Java cultuur. Nu wij door de vermindering in welvaart van den Inlander en door den achteruitgang van de koffiecultuur moeten denken aan het scheppen van nieuwe volksentures, is 't voor menigeen wellicht onbegrijpelijk waarom niet getracht wordt om de jute, evenals in Britsch-Indië, tot een volkscultuur te maken. Aan 't *Bat. Nbl.* ontleenen wij daaromtrent o. a. het volgende:

„De uitkomsten van de door de regeering genomen proef in 1904 en 1905 met den verbouw van jute op Java vindt men in *Teysmannia* vermeld. Daaruit blijkt voldoende dat de regeering heeft gedaan wat zij kan. O. m. vonden wij angeteekend, dat men vermeende dat de jute een tropisch gewas is en dus op Java wél zou gedijen, hetgeen echter gebleken is niet juist te zijn.

Wanneer men nagaat welke factoren maken, dat Bengalen het nitverkoren land voor den jutebouw is, dan stuit men spoedig op de volgende natuurlijke voordeelen:

Primo met betrekkelijk weinig moeite en geringe kosten worden in Bengalen de hoogste vezelopbrengsten verkregen, secundo vele en goedkope werkkrachten, tertio gemakkelijk en goedkoop transport van de vezel naar de handelscentra.

Het is de gelukkige combinatie van deze 3 factoren, welke maken, dat Bengalen jute voortbrengt, tegen een prijs, waarvoor met waarschijnlijkheid geen ander gebied haar zon kunnen leveren.

De economische quaestie deed prof. Treub ook aanstonds besluiten een cultuurproef op Java te doen nemen in een dichtbevolkte streek en niet op schaars bevolkte

sawahgronden, terwijl hij ook meende dat de cultuur daar de meeste kans had als 2e gewas op sawahs verbouwd.

Daarom werd de keus gevestigd op een streek in 't Gombongsche in Bagelen, en had de proef plaats onder persoonlijk toezicht van den regent.

Helsas! in bovengenoemd tijdschrift is te lezen met welke slechte resultaten alle pogingen werden bekroond.

De cultuur der jute is er niet met voordeel te drijven: de jute legt een abnormalen groei aan den dag, gecultiveerd onder omstandigheden, zooals die te Karang Anjer gevonden worden en die zullen wel geen uitzondering vormen op Java.

Ook een proef te Loemadjang genomen was niet bijzonder gunstig, daar de planten er schraal uitzagen.

De proef in 't zuidergebergte bleek even als in Djokja geheel mislukt te zijn. Ook zijn van bestuurswege nog enkele proeven in de Westerafd. van Borneo genomen, die eveneens als mislukt zijn te beschouwen.

De meest leerzame, tevens de best geslaagde is, die, genomen in de dessa Tjankoe, waar een bouw tegelveld werd verdeeld in 5 deelen, waarvan elk een proefveld gaf onder verschillende omstandigheden, met betrekking tot grondbewerking, bemesting, uitzaaiing en uitplanting. Het product van één bouw kan op pl.m. 10 picols worden geschat, hetgeen met de andere verkregen resultaten aanleiding gaf te concludeeren dat de **jute cultuur den inlander geen voordeel oplevert**.

Emigratie naar Zuid-Sumatra. De door het gouvernement aangestelde emigratie-agent Mas Ronodimedjo heeft in Banjoemas 150 personen bijeengebracht om naar de Lampongsche districten te verhuizen, schrijft de *Sem. Ct.*

Kenajan. De onderneming Kenajan in de residentie Djokjakarta, die in het vorige jaar aanleiding heeft gegeven tot zoovele beroeringen en toebehoorde gedeeltelijk aan de Cultuurmaatschappij der Vorstenlanden, gedeeltelijk aan de Erven Kijper, is, naar men ons mededeelt, verkocht.

Wie onder de nieuwe regeling, voorgeschreven door den resident, de onderneming verder zal drijven, is ons nog niet bekend.

Het *Bat. Nbl.* van 26 Januari j.l. deelt in een hoofdartikel het een en ander mede over den **toestand in de afd. Bekasi** en zulk naar aanleiding van een open brief, waarin de gewezen griffier van den landraad aldaar, de heer P. H. Bodemeijer, bekend uit het onlangs tegen hem gevoerde geding, zich tot den gouverneur-generaal heeft gewend, (zie *Javabode* van 24 Jan. j.l.) en waarin hij den chineeschen landheeren allerlei kwade praktijken ten laste legt en bestuur en politie beschuldigt van daarop rustig toe te zien. Wij laten hieronder letterlijk volgen wat over de veiligheid en de zorg voor de justiciabelen geschreven wordt:

„Hoe het met de veiligheid en de zorg voor de justiciabelen gesteld was, leert het proces, thans voor den landraad te Bekasi gevoerd tegen den gewezen demang Moedjimi. Het was daar, onder den rook van Batavia als het ware, een schrikbewind naar de manier van de Mafia. Geleidelijk komt in het proces aan het licht wat een schandelijke knoeiwinkel het daar ginds was; van hoog tot laag vormden de inlandsche ambtenaren als het ware een kongsie om de laatste druppels van den citroen — de kleine man — er uit te persen. Het heil der bevolking is daar een klank gebleken, erg mooi in den mond der *blanda's*; wat die bevolking had, moest zij offeren aan den demang; en schoot er wat over dat niet direct te gelde kon worden gemaakt: er waren anderen, met geraffineerde manieren, om haar dat afhandig te maken. En het europeesch bestuur zag rustig toe.

Zoo was de toestand nu twee jaren geleden en een tijd daarvoor.

En tegenwoordig is de toestand zóó, dat er nog steeds een compagnie infanterie verblijft houdt, welke in den omtrek steeds patrouilleert. Dat de zaak Moedjimi meer licht nog verspreide over de Bekassische toestanden, opdat de regeering een uitgangspunt vinde, voor een ernstig onderzoek!

Moedjimi, die van een 16 tal meer of minder zware misdrijven is beschuldigd, ontkent in de eerste zitting op 24 Januari j.l. zich schuldig te hebben gemaakt aan 't hem ten laste gelegde. De omstandigheid, dat hij bij de huiszoeking in 't bezit werd bevonden van gewaarmerkte bankbiljetten tot een bedrag van f 100, tracht beklagde op een sluwe manier aannemelijk te maken.

Hij wil 't doen voorkomen, als zou hij het slachtoffer zijn van de machinaties der chineesche landheeren in 't Bekassische. Zoo lezen wij in 't *Bat. Nbl.* van 24 Jan. j.l.

Irrigatie. Dat naar aanleiding van de jongste rampen op Midden-Java het irrigatie-vraagstuk aan de orde zou zijn, was niet meer dan natuurlijk. Van afdoende plannen lezen wij echter nog niets. Wel meldt de *Locomotief* van 25 Januari: „Steeds werd tot heden het beginsel gehandhaafd bij B. O. W., dat kleine verbeteringen en uitbreiding van de z.g. **inlandsche bevoelingen** zooveel mogelijk aan de bevolking zelve moesten worden overgelaten en dat daarbij alleen dan van landswege hulp verleend kon worden, als de te ondernemen werken ten goede kwamen aan een min of meer omvangrijk en zich over meerdere dessa's uitstrekkend gebied. De aarden dammen in de kleinere rivieren werden dus geheel door de dessa's zelve onderhouden.

Thans echt r, zoo schrijft het blad, wil de regeering een deel van het door Nederland beschikbaar gestelde bedrag, ter economische ontwikkeling, besteden aan de verbetering van die dessa-irrigatiewerken op 's lands kosten. De bevolking zal alleen het graafwerk voor haar rekening moeten nemen, voor het metselwerk zorgt het gouvernement. Zoo weten we tenminste al iets van de wijze, waarop

van de hulp uit Nederland gebruik gemaakt zal worden. Het blad wijst echter op de groote uitgaven, daar een gemetselde stuwdam wel f 5 à f 6000 kost en de som heel gauw verbruikt zal zijn aan deze partieele bevoelingen, waarvoor de dessa thans zelf zorgt en waarover geen klachten worden vernomen. En dan is 't de vraag of de uitgetrokken som niet beter besteed zou zijn aan bespoediging van de voltooiing van eenige grootere irrigatiewerken, waarvoor bijv. de werken in Demak zeer zeker in aanmerking zouden komen.

Een staartje van de zaak Vierhout. De *Javabode* deelde dezer dagen mede, dat de kriegsraad te Witevreden den kapitein der infanterie W. G. L. Snijders tot een maand gevangenisstraf veroordeelde, te vervangen door militaire detentie van gelijken duur, en f 50 boete, wegens het openbaar maken van toevertrouwde geheimen, door iemand, die uit hoofde van zijn beroep er van kennis droeg en niet wettig verplicht was tot de openbaarmaking.

De *Soer. Ct.* deelt mede dat wij hier te doen hebben met den berichtgever van de *Loc.*, dien de heer Vierhout niet heeft willen noemen en die zich, toen hij vernam, welke onaangename gevolgen deze plichtsbetrachting voor den Semarangschen journalist had, zich zelf heeft aangemeld.

Buitenbezittingen.

Naar aanleiding van het overzicht in de *Nieuwe Courant* van 't geen door de controleurs B. B.: C. Lulofs en J. C. van Eerde is geschreven over den vorm, waarin de **directe belastingen, van den Maleijer ter Sum. Westkust** zouden behoeven te worden geheven schrijft de *Javabode* 't volkomen eens te zijn met de conclusie, dat de gordiaansche knoop in deze aangelegenheid thans spoedig behoort te worden doorgehakt, en maakt de opmerking dat hetgeen door den minister van Koloniën daarover in de Kamer werd gezegd, een treurig Jantje van Leijden was. Intusschen werd der Indische regeering de beslissing niet gemakkelijk gemaakt, „de oude garde der ambtenaren ter Westkust met den vorigen gouverneur aan 't hoofd, was bang voor de grooten mond van den „fieren“ umatraanen den tegenwoordigen gouverneur mocht wel wat tijd gelaten worden om zich een eigen meening te vormen uit de lawine van officieele en particuliere adviezen. Lang zal dit echter niet meer duren en dan kan men er staat op maken dat de heer Heckler niet als zijn voorganger drie bataljons tegelijk zal nemen om den Maleijer zijn wil te kunnen opleggen. In den aanvang zal wel eenig verzet dreigen. Dat men dan in Nederland niet dadelijk moord en brand schreeuwe als werkelijk de bajonet eens op 't geweer geplaatst wordt: het zal spoedig uit zijn en Java ontlast van een vijftal millioenen. Het moet daarheen, en het kan.“

Wij hopen 't van harte, maar dan liefst langs minnelijken weg!

Hoe onze positie in Zuid-Celebes is, beschrijft de *Javabode* in 't kort als volgt: Sedert de gevangenneming van den Vorst van Boni en sedert die van Goa zijn land verliet en de Soppengsche hooften van verzet zich onderwierpen, is de rust volkomen. Nergens meer sprake van verzet, overal bereidwilligheid, hier en daar zelfs bewijzen van ijver in de opvolging der bestuursbevelen. Geen sprake van haat of wraak, blijkbaar een gevolg van de goede verwachtingen van ons bestuur talent en groot verlangen naar rust en orde.

Thans moet er hard gewerkt worden van bestuurswege; geleidelijk moet er een toestand van orde en regelmaat groeien. Met vaste hand moet gewerkt worden aan de verheffing van een volk, dat opgegroeid is onder de tyrannieke en onoordeelkundige leiding en zich aangepast heeft aan allerlei vicieuze toestanden.

Er moet met beleid en vaste hand een nieuwe koers gestuurd worden en na korten tijd zal de gezeten bevolking ongetwijfeld den tactvollen bestuurder tegemoet komen en steunen in zijn taak. Daarmede is het pleit gewonnen en de grond gelegd voor een zich geleidelijk ontwikkelende hervorming van heel de inlandsche maatschappij.

Het blad is ook geen voorstander van de heffing eener oorlogsschatting en vindt 't practischer als wij het recht van den overwinnaar om schatting te eischen, hadden gebruikt om de bevolking te ontwapenen. De bestuurs-taak onzer ambtenaren wordt daardoor onnoodig verzwaaard en het vertrouwen der bevolking geschokt. Dat een der bestuursdaden is geweest het invoeren van een geregeld belastingstelsel, heeft daarentegen de volle instemming des schrijvers. Ieder onderdeel van onze bezittingen moet zijn eigen bestuurskosten dragen. Alleen op dezen grondslag is geleidelijke ontwikkeling van alle deelen mogelijk.

De *Locomotief* is niet best te spreken over het regeering-communiqué omtrent de bedoelingen met Zuid- en Midden-Celebes, daar dit niet schijnt te kloppen met hetgeen de gouverneur-generaal in zijn troonrede van 31 Aug. j.l. omtrent de plannen met Celebes losliet.

„Het tot dusverre behaalde succes onzer wapenen, gepaard aan gematigdheid in ons optreden, doet de beste verwachtingen koesteren omtrent een spoedig einde van den krijg, waarna gestreefd zal worden, door doortastende, tevens beleidvolle bestuursmaatregelen voor goed onder ons gezag een ordelijken en den vrede verzekerenden staat van zaken te vestigen in het welbegrepen belang van land en volk.“

Met andere woorden dus: dat een sterke neiging bestaat tot het brengen van een groot deel van Celebes, als thans Goa en Boni, onder ons rechtstreeksch bestuur.

En thans wordt in haar communiqué door de regeering geconstateerd, dat gouverneur Kroesen reeds in verscheidene zijner handelingen het bewijs heeft geleverd, dat men de zelfbesturen op Celebes wenscht te handhaven en dat dus de vlucht van den radja van Goa on-

mogelijk oogluikend kan toegelaten, laat staan, bevorderd zijn, om dan des te gereeder te kunnen overgaan tot annexatie van Goa.

Dit niet rechtstreeksche bewijs acht het blad al heel zwak. Immers al wilde de regeering van meet af aan de zelfbesturen handhaven, zoo blijft 't zeer wel mogelijk dat zij juist voor Goa — aan Makassar grenzende — een uitzondering wilde maken en dan kan de vlucht van den radja van Goa wel degelijk der regeering welgevallig zijn geweest. Al weder dus *halve* toelichtingen, zegt dat blad, of liever „officiële waarheden“, die meer ongerustheid wekken dan ruiterlijke verklaringen.

H. B. van Daalen toont in een belangrijk opstel in 't zelfde blad, onder den titel van „**Militaire aspiratiën**“ te zijn een krachtig voorstander van een militair bestuur op Celebes.

Het zou ons te ver voeren, indien wij al zijne motieven daarvoor hier opsomden en bepalen wij er ons toe zijn pleidooi in 't kort over te nemen, opdat de opmerking niet gemaakt worde dat zijne beschouwingen militaire suprematie en militarisme prediken.

„Een leger — vooral in Indië — mag nimmer een *imperium in imperio* zijn; een overwinning van het militaire over het civiel gezag behoort een onmogelijkheid te wezen; de suprematie en volle contrôle van het civiele gezag — dat is van den gouverneur-generaal in Rade — is een der hoeksteen van het regeerings-reglement.

Daar, waar geregelde toestanden heerschen, is een militair régime onzin, maar een staat van zaken op Celebes vordert een militair bestuur, 't welk toestanden in 't leven roept, waarop door een zuiver civiel bestuur later met vrucht kan worden voortgebouwd.

En ten slotte: „Geen gouverneur van een gewest kan wenschen, in de, voor het prestige van het civiel bestuur in het algemeen en voor zijn persoonlijk prestige in het bijzonder, altijd eenigszins nadeelige en onaangename positie zich te zien geplaatst, dat hij door de omstandigheden gedwongen wordt, zelf voor te stellen, in 's lands belang, dat hij door een militair worde vervangen. En toch zal zoo iets onvermijdelijk zijn, wanneer verzuimd is een gewest, waar opruiming door het zwaard van een eeuwen-oude chaos ondernomen wordt, onder de krachtige hand van een militair bestuurder te plaatsen, totdat een toestand van orde en van nieuw economisch leven is gevestigd, waarop het civiel bestuur verder kan voort arbeiden.“

De *Javabode* voegt aan een mededeeling van het *Soer. Nbl.* dat op dit oogenblik te Kota Radja **drie jonge officieren voor den kriegsraad** terecht staan wegens het doen afmaken van gevangenen, (twee dezer officieren zijn nog wel gedeoreerd en allen bekend als ferme aanvoorders) eenige verzachtende woorden toe, d. w. z.: het blad vergoelijkt niet de feiten zelf, maar hoopt toch dat er verzachtende omstandigheden in volle aanmerking zullen genomen worden, indien die aanwezig zijn. Het is toch bekend, zegt 't blad, dat de opleiding van jonge officieren tot zelfstandige aanvoorders dikwijls veel te wenschen overlaat en het voorbeeld van meer ervarenen niet altijd verdelend werkt, terwijl meermalen op jeugdige schou- ders een te groote verantwoordelijkheid wordt gelegd.

Het blad eindigt zijn pleidooi als volgt:

Het najagen en afmaken van vijandelijke benden is een wreede noodzakelijkheid, maar menigmaal wordt het uiterst bezwaarlijk een grens te trekken tusschen geoorloofde en ongeoorloofde wreedheid. Een enkele overrijde daad, en de grens is overschreden. Ook is de wreedheid, waarvan de vijand telkenmale blijf geeft, een slechte leerschool; zij verhardt het gemoed zelfs van hem, die oorspronkelijk zacht was van inborst. De chefs eischen daden, sporen aan tot kordaat optreden, doortastend handelen; het wordt gewoonte om de deugd van een aanvoerder af te meten naar het aantal doden, dat op zijn rekening wordt geschreven. Waarlijk, het pad, dat leidt tot roem en eer, is voor den officier van weinig levenswijsheid wel glibberig en gevaarlijk.

Met andrang sporen wij aan tot ernstig wikken en wegen, alvorens in zaken als deze het vonnis wordt geveld. In den krijg ervaren rechters wenschen wij den in staat van beschuldiging gestelden jeugdigen aanvoorders toe. Zij zullen recht doen naar eer en geweten, maar rekening houden met eigen bittere ervaring.

Het doodschieten van een gids. In het laatst der vorige week is door den betrokken officier bij het legerbestuur ingediend de schriftelijke verantwoording, nopens de hem ten laste gelegde mishandeling, gevolgd door het doodschieten van een gids in Djambi.

Bedoelde officier is deswege op last van het legerbestuur ter verantwoording geroepen naar aanleiding van het artikel „Schriftelijke Dingen“ in het *N. v. d. D.*

Ten slotte nemen wij met volle instemming uit n°. 35 van den 2n jaargang van het *Weekblad voor Indië*, de woorden van *Carlo* uit zijn *Indische Indrukken* over:

Toen ik voor eenige dagen een telegram las uit Europa; „De bevrediging der Oostzee-provinciën maakt gestadig voortgang“ dacht ik; welk een wereld van wreedheid, barbaarsheid, en jammer, wordt daar in dien enkelen regel ontdekt. „De bevrediging der Oostzee-provinciën maakt gestadig voortgang!“ De pacificatie-manieren der Kozakken zijn bekend. Denk echter eens niet aan marteling, aan knoet, aan galg, aan Siberië. Stel u slechts voor dat menschen in de gevangenis worden geworpen, verdacht van deelname aan den opstand, en daar moeten afwachten wat het lot zal zijn, *afwachten!*

En wachten is zulk een zware arbeid. Hoe moet zulk een man niet opschrikken bij elk geluid, denkend dat men hem komt halen voor het baanelingentransport. Hoe moet hij niet geslingerd worden tusschen hoop en vrees bij het vernemen van ongewoon gerucht op straat,

het zien van een rooden gloed door de traliën van zijn cel, het hooren van haastige schreden in de gang.

— Men vecht buiten, men overwint wellicht, denkt hij. En ik ben er niet bij! Mijne vrouw en kinderen worden wellicht gedood, geslacht. Ik ben er niet bij, ik zit hier machteloos, machteloos!...

Daar wordt licht gesproken over zulke voorloopige inhechtenisnemingen en de Russische Regeering zou vreemd opzien wanneer men haar van wreedheid beschuldigde alleen wegens het opsluiten en na enkele weken weer loslaten van verdachten. En toch is het wreed!

Ook in Indische couranten lezen we wel eens: „De bevrediging van dit of dat landschap gaat voort.“ „De pacificatie van Atjeh, die van Djambi vorderen.“

En men heeft kunnen lezen in enkele Bataviaasche bladen hoe er dikwijls gepacificeerd wordt. Nevens de sterke impressies door de kunstuitingen der laatste weken in mij gewekt, heeft wel geen ding zulk een indruk op mij gemaakt, mij zoo smartelijk beroerd als dat verhaal van die menschen die uit hun dorp worden voorgesleept, die „kwaadwilligen“ moesten aanwijzen, *conté que conté*. Onverschillig of die er zijn of niet, omdat er geacht wordt en gehaast van boven af, omdat er pressie wordt uitgeoefend, omdat de militairen zich moeten onderscheiden, op straffe van voor lummels te worden aangezien.

En gelijk ik bij de menschen uit de Oostzee-provinciën niet het eerst dacht aan hen die het zwarte balletje trekken van dood of levenslange ballingschap, maar alleen aan den schrikkelijken angst der eerste weken, voordat het gevoel is afgestompt door het leed en door de eenzaamheid, zoo wil ik het nu ook niet voornamelijk hebben over de gidsen die doodgeschoten of geranseld worden — (want dat zullen er, hopen we, slechts enkelen zijn) — maar aan die weer terug komen. Met hoeveel zielesmart hebben zij hun dorp in den steek moeten laten, den hals in den lus van het koord, de revolver op hun rug gericht. En met welk een schrijnende smart hebben vrouwen en kinderen den vader zien meesleuren, niet wetende of hij ooit weer terug zou komen.

Hoeveel onnodig leed doen wij menschen op aarde elkaar toeh aan!

West-Indische Berichten.

Suriname. Naar *Onze West* uit goede bron vernam, heeft gouverneur Idenburg den heer M. Nassy, waarnemend districts-commissaris van Beneden-Commewijne, tijdelijk vervol ontheven uit zijne functiën en hem belast met de opdracht eene regeling te ontwerpen voor de invoering van plaatselijke besturen in de kolonie, met eigen geldmiddelen. In verband met deze opdracht, zal de heer Nassy zich tijdelijk te Paramaribo vestigen, terwijl met de waarneming van de functiën van districts-commissaris van Beneden-Commewijne is belast de heer H. H. van Marle, onlangs van verlof teruggekeerd.

Decentralisatie dus ook hier, wat onzes inziens niet anders dan ten goede van de kolonie kan werken. *Onze West* stelde eene uitvoerige bespreking van dit onderwerp in uitzicht, maar voorshands kunnen we ons nog niet mededeelen, hoe het denkbeeld in Suriname werd opgenomen. Kan zijn, dat men er minder van gediend blijkt, met 't oog op het feit dat decentralisatie naast meer zorgvuldige behartiging der lokale belangen ook lokaal meer offers eischen zal. Maar — de verlichtingsquaestie te Paramaribo o. a. zou zeker al lang haar beslag hebben gekregen, wanneer niet aan het koloniaal, maar aan een gemeentebestuur de beslissing ware geweest.

Aan eene opgave betreffende de uitkomsten der suikerindustrie, waarvan de opbrengst in 1905 10.790.090 kilogrammen tegen ruim 11 miljoen in 1904 bedroeg, vonden we door *Onze West* de mededeeling toegevoegd, dat de suiker-commissie in haar advies tot oprichting eener centrale suikerfabriek in de kolonie, zou hebben gedwaald, door den kostprijs per ton suiker op f 80 te ramen. Op de vijf bestaande suikerplantages bedragen de productiekosten van 80 tot 100 gulden en meer.

Men tracht na te gaan, welke oorzaken tot die aanzienlijke verschillen leiden.

Wat de goudindustrie aangaat blijkt thans uit de volledige opgave van de goudaanvoeren in het afgelopen jaar, dat deze voor Paramaribo 1052 en voor Albina 19 kilogrammen hebben bedragen, terwijl te Nieuw-Nickerie 18 grammen werden aangevoerd — een klein begin dit van eene schoone toekomst?

Iets minder dan een vierde deel, ongeveer 242 kilogrammen waren afkomstig van de placers der Compagnie des mines d'Or in de Lawastreek. De naastvolgende groote producenten waren de Saramacca-Company in Saramacca met ruim 90 kilogrammen, de Guyana Goud Placer in hetzelfde district met ruim 72 kilogrammen, de Seiler-Lavie-combinatie in Marowijne met ruim 63 kilogrammen, L. en F. de Jong in Suriname met ruim 60 kilogrammen. Mindrinetie, Suriname en Gros moesten zich met totalen van ruim 22, 35 en 26 kilogrammen vergenoegen.

Het overzicht van de opbrengst der koloniale middelen door het *Gouv. Adv. Bl.* voor 1905 gegeven, toont aan, dat de ontvangsten ad 3,256,808 gld. met circa 324,000 gld. beneden de raming bleven, doch afgezien van de buitengewone inkomsten en de in 1905 voor het eerst geïnde spoorwegontvangsten, nagenoeg overeen kwamen met het bedrag der gewone inkomsten van 1904.

Beekhuizen, de modelhoeve der Moravische Broedergemeente, spant zich in. Er zijn omstreeks 20 stuks vee voor deze inrichting uit Trinidad te Paramaribo aangevoerd.

Curacao. Wij ontvingen een kort woord van protest

van de afgetreden leden van den Kolonialen Raad van Curacao ten aanzien van de voorstelling van officieele zijde gegeven van hun aftreden. Hieronder komen wij hierop terug.

In een ditje en datje van Sint Eustatius deelt Jan Paul in de *Amigoe* mede, dat de katoencultuur op Sint Martin veel goeds betooft, terwijl de katoenogst op Sint Eustatius niet zou te loor zijn gegaan, gelijk abusievelijk was gemeld.

„Zoo langzamerhand wordt Curacao een mijnkolonie, teekent de *Amigoe* aan op het bericht dat op Aruba een nieuwe, rijke goudmijn zou zijn ontdekt, terwijl op Saba kans bestaat op de wederopvatting der exploitatie van de zwavelmijn aldaar.

EEN KORT WOORD VAN PROTEST der afgetreden leden van den Kolonialen Raad van Curacao.

Wij ontvingen een brochure, waarin de afgetreden leden van den Kolonialen Raad van Curacao verzet aantekenden tegen de in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Commissie van rapporteurs uit de Eerste Kamer gegeven voorstelling van hun aftreden, als zou de aanleiding hiertoe zijn gelegen in de voorgekomen inkomstenbelasting, tot welker tot standkoming de Raad niet zou hebben willen medewerken.

De heeren zetten uiteen, dat zij in 1904 hebben medegewerkt tot aaneming van eene verordening op de inkomstenbelasting, principeel weinig afwijkende van het in 1905 opnieuw ingediende ontwerp. Technische fouten, zoo van den Raad als van het bestuur uitgegaan, maakten de afkondiging van eerstgoemde verordening onmogelijk, en de afdelingen uit den Raad verklaarden ook in hun eindverslag van den 24en October 1905 „het volkomen eens (te zijn) met het bestuur, dat het wenschelijk is, om de weerbaarheidsbelasting te vervangen, door eene andere, billijker geregelde belasting en . . . zich van den beginne af aan bereid verklaard (te hebben) mede te werken tot het instandbrengen eener inkomstenbelasting“.

De opmerking in genoemde Memorie van Antwoord, dat het besluit om af te treden genomen werd op het oogenblik, dat de voorzitter van den Raad op het punt stond den griffier op te dragen het convocatiebiljet gereed te maken tot het bijeenroepen van een openbare vergadering, waarin de genoemde belasting zou worden behandeld, wordt gezegd op uit de lucht gegrepen inlichtingen te zijn gegrond, ten bewijze waarvan de wijze van behandeling van stukken bij den Kolonialen Raad wordt aangevoerd, waarmede blijkt moet, dat van zulk eene convocatie geen sprake kon zijn.

Wij lezen dan in gemelde brochure:

„Weliswaar heeft de ontslagneming kort na de verschijning van de laatste nota's van den Gouverneur betreffende de inkomstenbelasting plaats gehad, maar men schijnt over het hoofd gezien te hebben, den Minister tevens mede te deelen, dat slechts enkele dagen tevoren berichten omtrent de ingediende definitieve begroting voor 1906 in de Kolonie ruchtbaar werden, welke berichten opnieuw het bewijs leverden, dat van bestuurswege de Koloniale Raad als quantité négligeable beschouwd wordt en dat de leden met alle recht en rede den tijd als verspild mochten beschouwen, welke zij aan de voorloopige behandeling der begroting besteed hebben.

Zelfs deden de toen uit het Moederland ontvangen berichten ons inzien, dat niet eens ten aanzien van een onderwerp van zuiver lokaal belang als de verdeling van dit eiland in districten naar onze stem geluisterd wordt.

Tot onze verwondering wordt in de Memorie van Antwoord van den Minister niet gerept over de quaestie der district-verdeling, welke toch herhaaldelijk verschil van mening tusschen den Gouverneur en den Raad heeft doen uitkomen, totdat eindelijk een voorstel van den Gouverneur om het eiland Curacao in 3 districten te verdeelen, tot het uiterste verdedigd door het Bestuur, door den Raad met algemeene stemmen, die van den voorzitter en den onder-voorzitter inbegrepen, verworpen werd, in weerwil waarvan de Gouverneur den Minister heeft bewogen, om op de definitieve begroting een post ad f 6000.— uit te trekken voor een proefneming met evenbedeelde verdeling.

Weliswaar is hier in een der bladen beweerd, dat o. a. het lid, dat zich bij de behandeling het meest tegen die verdeling verzet had, in een gesprek met den Gouverneur de proefneming zou hebben goedgekeurd, maar bedoeld lid is in het volgend nummer van hetzelfde blad („De Vrijmoedige“ dd. 23 November 1905) zeer beslist tegen deze aantijging opgekomen, verklarende wel een onderhoud met den Gouverneur over dit onderwerp te hebben gehad, maar in geheel anderen geest dan in dat blad beweerd.

Is het bevreemdend, dat deze hernieuwde bewijzen van geringschatting, gevoegd bij de lange reeks van miskenningen, welke de Raad van het Bestuur heeft moeten ondervinden, den reeds lang boordevollen beker onzer ontmoediging eindelijk tot overloopen brachten?

Door de opeenstapeling van bewijzen tot de overtuiging gekomen, dat wij in onze hoedanigheid van leden van den Kolonialen Raad niet bij machte waren, zelfs het geringste bij te dragen tot het welzijn der Kolonie, daar onze waarschuwingen toch steeds in den wind werden geslagen, zagen wij geen anderen uitweg om ons te onttrekken aan de onwaardige behandeling dan door een betrekking prijs te geven, die, weleer als eervol beschouwd, ons thans vernederend voorkomt wegens de herhaalde miskenningen, welke den vervullers er van door het Bestuur niet gespaard zijn geworden.

De heeren teekenen ook verzet aan tegen de voorstelling, als zou de door hen gedane voordracht van nieuwe leden voor den Kolonialen Raad niet ernstig bedoeld zijn, door op die voordracht personen te plaatsen, van wie algemeen

bekend zou zijn, dat zij of wegens hun onderdom of om andere redenen geene benoeming zouden aannemen, en besluiten aldus:

„Het moge wellicht vergeefsche moeite zijn om naar een herstel van grieven te streven, maar wat ook het resultaat moge zijn, wij teekenen dit protest aan, ten einde de publieke opinie te doen inzien, dat onze handelwijze boven verdenking staat. Wat ons betreft, wij zijn ons bewust, als leden van den Kolonialen Raad steeds het welzijn van de Kolonie voorgezeten te hebben en, waar het ons gegeven was, ook te zijn opgetreden in het belang van de Nederlandsche belastingschuldigen, door onze stem te verheffen tegen tal van plannen van het Bestuur, waarvan de te verwachten voordeelen voor de Kolonie minstens twijfelachtig waren — en zulks zonder dat het ooit noodig gebleken was, dat ons eergevoel van buiten af geprikkeld werd, hetzij door den minister Idenburg of door wien ook.“

In ons nummer van den 21en December ll. schreven we naar aanleiding van het Raads-incident het volgende:

„We meenen dat het ten deze al geminen tijd hard tegen hard ging, en dat voor die stemming beide partijen niet van schuld vrij te pleiten waren.

Eenzijds zagen we maatregelen, waarvan de bespreking in de pers, die toch geacht kan worden de openbare meening weer te geven, welke zich ook in de raadsbesluiten eenigermate dient af te spiegelen, er op wees, dat er toch in de kolonie waren, die het bestuursstandpunt deelden, op te denken gevende wijze door den Raad met algemeene stemmen verwerpen. Anderzijds kan niet worden ontkend, dat de tegenstand, zoo menigmaal van de zijde van den Raad ondervonden in aangelegenheden, waarbij het bestuurshoofd slechts het welzijn der kolonie voor oogen stond, blijkbaar aanleiding tot wroef gaf, die dikwerf niet onduidelijk sprak uit den toon der tot den Raad gerichte stukken.

In die omstandigheden was samenwerking onmogelijk en wij meenen dat de Raad, voorzooverre het irrecconciliante deel betreft, goed deed en der kolonie een dienst bewees door heen te gaan, zij het ook, dat de wijze, waarop dit geschiedde, aan 'n coup de théâtre doet denken, die het bestuurshoofd in het licht van den eenig schuldige zou moeten stellen, — een verkrachting der waarheid.“

Wij hebben hieraan toe te voegen, dat vorenbedoeld protest ons geenszins overtuigd heeft, dat le beau rôle voor de protesteerenden zou zijn weggelegd.

En wanneer de onderteekenaars van het protest eens later in gemede met zich zelven te rade gaan, zou het ons verwonderen, of dan niet de erkenning kwam van het feit door eene oppositie quand même vele der grieven te hebben uitgelokt, waarover zij zich nu beklagen — ten onrechte evenwel, waar zij in hunne zelf-suggestie vergeten den oorsprong van dat alles — ieder voor zich — in een mea culpa vast te leggen.

Vanwaar die oppositie quand même?

Eene kleine bijdrage tot het inlandsch onderwijs-vraagstuk.

Debat bij de voordracht van den heer C. F. Zeeman, in de Alg. Verg. dd. 19 December 1905 der Ver. „Moederland en Koloniën“.

De heer van Gelder, oud-inspecteur van het Inlandsch Onderwijs in Indië, zegt met belangstelling kennis te hebben genomen, vooral van het tweedé gedeelte van sprekers voordracht. Inderdaad, groot is het verschil tusschen *Britsch- en Nederlandsch-Indië* wat betreft den omvang van het Inlandsch onderwijs, zelfs al neemt men in aanmerking, dat ook in *Britsch-Indië*, nog 94 pct. van de bevolking lezen noch schrijven kan.

Van ons standpunt gezien, is het *Engelsche* stelsel, dat eerst op het 13de jaar met het aanleeren van eene Europeesche taal, de *Engelsche*, begint, niet goed te keuren. Bij ons vangt men daarmede vroeger aan, ongeveer op het 8e of 10e jaar, namelijk voor die leerlingen, die later eene opleiding ontvangen op de opleidingscholen voor Inlandsche ambtenaren en de doctor-djawa-scholen. Van de inlandsche kinderen, die op de Europeesche lagere school worden opgenomen, eischt men, en te recht, op jeugdigen leeftijd reeds zoodanige kennis van het Nederlandsch — eene voor den inlander zeer moeilijke taal — dat zij het onderwijs op de school in die taal kunnen volgen.

Hoe zwaar het aanleeren van het Nederlandsch den inlandschen leerling valt, die daaraan eerst op zijn 13e of 14e jaar begint, is genoegzaam gebleken op de kweek-scholen voor inlandsche onderwijzers, waar van 1872 tot 1886 het Nederlandsch als leervak werd onderwezen, en tevens zoo spoedig mogelijk als voermiddel bij het onderwijs in de andere vakken werd gebezigd.

Een niet gering aantal leerlingen moest worden ontslagen, voordat de cursus geheel doorloopen was; de overigen besteedden daaraan 5—8 jaren.

Sedert de afschaffing van het Nederlandsch werd na 4 à 5 jaren met goed gevolg eindexamen afgelegd. Het is daarom gewenscht, voorloopig althans, het Nederlandsch niet weder als vak van onderwijs op de kweek-scholen in te voeren.

Het aantal meisjes, dat de Gouvernements-inlandsche scholen bezoekt, is uitermate gering. Voor een deel is dit hieraan toe te schrijven, dat Mohamedaansche ouders niet gesteld zijn op den omgang van jongelieden van beiderlei geslacht en ook vreezen dat de kennis van lezen en schrijven tot correspondentie tusschen jongens en meisjes aanleiding zal geven.

Dat een Europeaan onderwijs ontvangt op eene inlandsche school komt in *Ned.-Indië* zoo goed als niet voor. Slechts één geval is spreker daarvan bekend, waar het den leerling te doen was om het aanleeren van eene in-

landsche taal, en het verwondert hem, dat in *Britsch-Indië* dit meer voorkomt.

Van de instabiliteit der regeering in zake inlandsch onderwijs zijn spreker droevige voorbeelden bekend. Kweek-scholen werden opgericht op vrij grooten voet (o. a. te *Bandjarasin* en *Makassar*) en na eenige jaren weer gesloten. In 1885 werd zelfs de kweekschool voor Midden-Java te *Magelang*, opgeheven; de Javaansche kweekelingen werden deels ter verdere opleiding gezonden naar de Soendaneesche kweekschool te *Bandoeng*, en naar de Madoereesche te *Probolinggo*. Dit alles ter wille van bezuiniging, die moeilijk onoordeelkundiger had kunnen worden toegepast.

Eerst in 1894 werd aan het hoofdvolk, den Javanen, recht gedaan door de wederoprichting van eene Javaansche kweekschool te *Djogjakarta*.

Wat het aantal plaatsen op de kweek-scholen betreft, dezelfde onvastheid; van 100 in 1875 werd het aantal in 1884 tot 50 en later zelfs tot 25 teruggebracht.

In het begin van dit jaar is het getal open plaatsen weder bepaald op 50 en 75.

Met de Hoofdscholen, thans opleidingsscholen voor inlandsche ambtenaren geheeten, zijn wij op den goeden weg. Maar hun aantal — er zijn er slechts drie — is in geene verhouding tot de bevolking en de aanvraag om plaatsing. De oprichting van meer dergelijke scholen is dringend noodzakelijk.

Aan deze scholen is van den beginne af het Nederlandsch vak van onderwijs geweest en voor zoover mogelijk, voermiddel bij het onderwijs in andere vakken.

Dit is ook het geval met de doctor-djawa school, mede eene uitstekende inrichting, zooals er meer moesten zijn.

Door den heer van *Deventer* is onlangs in de Tweede Kamer bij de bespreking van het inlandsch onderwijs, zij het met zekere aarzeling, het denkbeeld geopperd, of de godsdienstscholen die men overal op Java aantreft, niet dienstbaar zouden kunnen worden gemaakt aan het maatschappelijk onderwijs. Het is waar, wij zouden, indien dit kon geschieden, den historischen weg volgen, want ook in ons land en elders in *Europa* — is het volksonderwijs in lezen en schrijven ontsproten uit en dienstbaar gemaakt aan het godsdienstonderwijs. Maar de inlandsche goeroe's, die thans alleen onderwijs geven in het lezen van den koran, zijn zoo weinig ontwikkeld, dat van het door hen te geven elementair onderwijs in de drie hoofdvakken niets is te verwachten.

Beter is het meer kweek-scholen op te richten ten einde meer geschikte onderwijzers te verkrijgen. Nevens de thans bestaande scholen der 1e en 2e klasse, op welke laatste — in een 4-jarigen cursus — behalve in lezen, schrijven en rekenen, ook nog onderwijs wordt gegeven in de Maleische taal en in aardrijkskunde, zou men eene derde soort van scholen kunnen oprichten, met een leerplan, ongeveer gelijk aan dat der gesubsidieerde scholen, waar enkel elementair onderwijs in de drie hoofdvakken wordt gegeven. Het onderwijzend personeel voor die scholen zou opgeleid kunnen worden aan kweek-scholen met korte opleiding, bijv. met 2 of 3jarigen cursus.

Evenals in *Japan*, zou het volksonderwijs gewestelijk geregeld kunnen worden met het oog op de verschillende behoeften. Spreker dacht dat voortgaande decentralisatie van bestuur daartoe zou kunnen medewerken. Reeds zijn in het begin van dit jaar in de residentie *Oostkust van Sumatra* drie scholen voor aanzienlijke inlanders opgericht, waarvan de kosten deels door het inlandsch zelfbestuur worden gedragen.

Een nationaal fonds, als door den heer *Zeeman* bedoeld, acht spreker eene illusie. Het particulier initiatief kan geen miljoenen opbrengen voor het inlandsch onderwijs, en deze zijn noodig. Er wordt thans nog geen 2 miljoen gulden voor uitgegeven; mogen wij binnen niet langen tijd daaraan het dubbele uitgeven.

Wij moeten onze kracht zoeken in eenvoudig, maar goed, ontwikkelend onderwijs, zooals dat breder is omschreven door den gewezen inspecteur van het inlandsch onderwijs,* den heer *Habbema*, in de Juli-aflevering van de *Indische Gids* van 1904, met welk artikel spreker van ganser harte instemt.

De heer van *Santen*:

De specifiek Engelse stelling, door den geachten inleider aangehaald: „dat onderwijzers goedkoop zijn dan rechters”, is zeker een hoogst begeerlijk argument voor onze huidige koloniale staatkunde; maar voor Nederlandsch-Indië gaat ze niet door. Daar toch zijn onderwijzers duurder dan rechters, althans inlandsche.

En juist in de *duurte* van het inlandsche onderwijs zit het kwaad: Men bezigt daar gebouwen, die paleizen zijn, in verhouding tot de schamele, bevende huizen van de ouders der kinderen en de personen, die lezen, schrijven en rekenen leeren en daarvoor slechts weinige uren daags een arbeid verrichten met slechts weinig inspanning van hersenen en spieren, genieten daarvoor een bezoldiging in verhouding als die van een secretaris-generaal of een minister, terwijl hier zulk een onderwijzer niet meer dan de verdiensten van een werkman krijgt.

Wil men enig resultaat van het lager onderwijs verwachten, dan moet een groot, althans een flink procent van de kinderen, die daarvoor in aanmerking komen, er deel aan kunnen nemen, evenals b.v. in *Japan*, waar meer dan 90 ten honderd van die kinderen het genieten. Zooals het nu gegeven wordt, beteekent het niet meer dan een druppel van deze of gene vloeistof zou doen om b.v. het water van den *Hofvijver* te verbeteren. In elke desa, en, waar die klein en dicht bij elkaar gelegen zijn, in twee of drie desa's, zou eene school moeten komen. De onderwijzer zou betaald moeten worden door de school-

gaande kinderen, b.v. met 2½ cent per week van ieder kind: Het onderwijs zou moeten gegeven worden in hoogst eenvoudige bamboezen loodsen, waarvan het onderhoud gevoelig zou kunnen worden gedragen door de gemeenten.

De normaalscholen zouden iets beter, maar toch uiterst eenvoudig moeten zijn van inrichting en bediening en het aan de aspirant leeraren te vergoeden bedrag voor kost en inwoning zou in verhouding moeten staan tot het inkomen hunner ouders en dan zeker niet meer dan f 2.— in de maand behoeven te zijn.

Op die wijze opgevoed en opgeleid, zal ieder onderwijzer het Gouvernement op niet meer dan f 100.— à f 125 komen te staan. En in dezen geest ingericht, in overeenstemming met de inlandsche maatschappelijke toestanden, is het onderwijs alleen bestaand en kan het als economischen maatregel zin hebben en voldoen aan de verwachtingen, maar op den tegenwoordigen Europeeschen voet geschied, beteekent het niets en nog eens niets.

Naast en met het onderwijs vindt men nog een ander heerlijk middel om te beschaven in de *Javaansche* heeft voor het toneel. Als er een feest wordt gegeven in de Javaansche desa, en dit komt nog al eens voor, blijft er geen oude *nènk* bij haar batikraam, maar snelt naar de plaats der wajang om, als het eene kapitaliste is, op een bultzak en anders op een matje of den platten grond gelegen, uren, dagen, nachten te hangen aan de lippen van den *dalang* en daarvan op te vangen een kost, die ook haar maar slecht bevredigt, maar die verbeterd kan worden door hooge kunst, eenvoudig en bevattelijk zooals die kunst zich altijd uit, die veraangenaamd kan worden door er in te brengen eene *Louise*, eene *Carmen*, eene *Poupée*, net zoo mooi als *Lacour*, de *sorte qu'on sent d'amour son coeur ému*. Dat zal dadelijk leiden tot verzachting der zeden en verminderen het omzetten van schier elke toename van welvaart in veelwijverij en daardoor reeds doen afnemen de angstwekkende verhooging van prosperiteit.

Aan die wajangstukken zou natuurlijk eene algemeene zedelijke strekking moeten worden gegeven, vrij van elke godsdienstige materie, doch geheel gewijd aan de waarheid, de waarheid in feestgewaad, getooid als de eeuwige bruid van alle aardsche en hemelsche welvaart. Dat zal heel weinig kosten. Er zouden voor ieder district een of twee dalangs moeten worden aangesteld, die spoedig een ruim bestaan zouden vinden.

Daardoor zou men in weinige jaren eene groote hoeveelheid beschaving kunnen aanbrengen.

De heer *Martijn* releveert, dat in de Straits Settlements de Europeesche kinderen met de Chineesche dezelfde scholen bezoeken en dat de uitkomsten daarvan zeer goed zijn.

Ook naar sprekers meening wordt in onze Koloniën veel te weinig voor het onderwijs der Oosterlingen gedaan. De in Indië geboren Chineezers, de *baba's*, beschouwen Indië als hun vaderland, maar met hen wordt te weinig rekening gehouden. Het is hem bekend, dat deze hier en daar zelve scholen hebben moeten oprichten, maar daarop wordt dan geen Nederlandsch doch *Engelsch* geleerd. Spreker acht dit een bedenkelijk verschijnsel.

De heer *Zeeman* zegt met genoegen de beschouwingen te hebben aangehoord, die eenige der aanwezigen aan zijn voordracht hebben gewijd. Het is hem zeker niet het minst er om te doen geweest eenig debat uit te lokken.

Spreker wijst er op dat in Engelsch-Indië in 1904 besloten werd om het onderricht in het Engelsch te beperken, voorts dat aldaar reeds in 1854 de aandacht werd gevestigd op het onderwijs van de meisjes.

Godsdienstonderwijs is op de openbare scholen in Engelsch-Indië nimmer toegelaten geworden. In hetzelfde jaar 1904 is men daarvan teruggekomen, in dier voege dat dit onderricht op de gesubsidieerde scholen mocht worden gegeven, maar voor de gouvernementsscholen bleef het verbod van kracht. Wat betreft het bezwaar aangevoerd tegen de oprichting van een nationaal fonds ten behoeve van het Inlandsch onderwijs, merkt hij op, dat indertijd wel een paar miljoen zijn bijeengebracht ten behoeve van de Zuid-Afrikaansche stamgenooten.

Ten laatste acht spreker het niet onnoodig er de aandacht op te vestigen dat hij niet in alle opzichten met het onderwijs der Engelsen wegloupt, maar alleen het goede dat hij daaraan toef, aan het licht heeft willen brengen.

De heer van *Gelder*, nogmaals het woord verzoekende, vermeent aan inleider te moeten doen opmerken, dat hier te lande van particuliere zijde reeds financieele offers voor het inlandsch onderwijs worden gebracht. De inlandsche scholen welke verbonden zijn aan de zendingstations, worden toch bekostigd uit de gelden die in het moederland aan de zending worden besteed en men weet dat die niet gering zijn.

Wat het streven naar goed en tevens goedkoop onderwijs betreft, tegen groote klassen heeft spreker geen bezwaar, die werden hier ter stede een veertig jaar geleden ook nog gevonden, en goede resultaten zijn daarmee, mits men geschikte onderwijzers heeft, zeer wel te bereiken.

Algemeene Berichten.

De Ombilinspoor alweer beschadigd.

Een telegram uit Batavia aan het Hbld. meldt: „De spoorbaan langs het meer van Singkarah is over een lengte van ruim drie kilometer beschadigd. Een spoorbrug is in het meer verdwenen.”

Het blad noemt als vermoedelijke oorzaak: het zwellen van rivieren.

De Redactie van *Het Vaderland* teekende hierbij aan: „Het is nu ruim 13 jaren geleden, dat de kolenafvoer van de Ombiliën-velden naar Padang werd belemmerd door de zwaar beschadigde spoorweg in de Aneikloof,

die niet bestand bleek tegen de reuzenkracht van een bandjir. Thans is de spoorweg langs het meer over een vrij belangrijken afstand vernield. Dergelijke verrassingen van de tropische regens heeft men steeds te verwachten en zeker zal het afhangen van den aard der vernieling of voor geruimen tijd de kolenafvoer zal zijn gestremd. Zoo ook van de grootte van de weggeslagen brug, waarvoor misschien een vervanger uit Nederland moet worden besteld. Zooals bekend, loopt de spoorweg van Padang Pandjang naar Solok langs den geheelen Oostelijken oever van het Singkarah-meer, en is een vrij belangrijke ijzeren boogbrug gelegen bij de afwatering van het meer in de Ombiliën-rivier.

Is deze brug alleen van zijn landhoofden ontzet, dan schijnt het niet onmogelijk, dat herstel betrekkelijk spoedig is aangebracht, in verband met de activiteit van het spoorwegpersoneel, die reeds meermalen bleek, en in verband met vele beschikbare werkkrachten, zoo dwangarbeiders als heeren-dienstplichtigen.

Intusschen doet zich in zulke tijden vooral de behoefte gevoelen aan een tweeden afvoerweg der kolen, omdat de op de begroting voor 1906 gebrachte cijfers zeer afhankelijk blijken van klimatologische invloeden, zoolang alleen de tegenwoordige afvoerweg bestaat.”

De vraag doet zich hierbij voor: Ware het niet beter geweest als men dien tweeden spoorweg in plaats van den eersten had gemaakt?

Draadberichten betreffende Celebes.

Bij het Departement van Koloniën werd het volgende telegram ontvangen van den Gouv. Generaal van Ned.-Indië, betreffende de militaire actie in het landschap Loewoe, vermeld in de Nederlandsche Staatscourant van 19 dezer:

„In Loewoe werd vermeersterd de zwaar versterkte kampong Baeboenta, na heftigen tegenstand. De vijand had negentig dooden en vijf gewond elf militairen beneden den rang van officier, waarvan vier Europeanen.

„Bij de doorkruising van het gebied van Djaladja en Ronkong werd geen verzet ondervonden. De bevolking was gedeeltelijk teruggekeerd. De zwaar versterkte kampong Masamba onderwierp zich.”

en een paar dagen daarna: „De benting Koelo in Maseno-Boeloe vermeersterd, waarbij drie Europeesche militairen beneden den rang van officier sneuvelden, vier zwaar en zeven licht werden gewond en een werd vermist, die vermoedelijk gesneuveld is.

Daar een flink machtsvertoon meestal bloedvergieten voorkomt, stemden wij in met het volgende ingezonden stuk in *het Vaderland* van 25 dezer van den oud-resident van Menado, E. J. Jellesma:

„Volgens de Indische bladen laat de toestand in de Posso-streek (residentie Menado) nog veel te wenschen over. De bevolking heeft daar in den laatsten tijd een beslist vijandige houding aangenomen en de reeds geslechte bentengs weder opgebouwd. Die veranderde stemming moet zeker voor een groot deel worden geweten aan de opstokerijen van Loewoeërs en Sigfërs, die door onze actie in de zuidelijke streken genoodzaakt zijn derwaarts te vluchten.

Ondergeteekende is niet geheel onbekend met de toestanden in de Posso-streek; het is dringend noodzakelijk aldaar met een beduidend grootere macht op te treden; die, waarover luitenant Voskuil thans te beschikken heeft, is veel te klein om indruk te maken op de bevolking, laat staan om die streek met den zoo gewenschten spoed in onderwerping en tot rust te brengen. Daarenboven, onze verrichtingen in de Posso-streek worden met alle aandacht gevogd door de bewoners van de andere landschappen langs de Bocht van Tomini (Todjo, Parigi, Mooeton enz.), die nog niet volstrekt Gouvernementsgezind kunnen genoemd worden. Het minste échec, zelfs een minder voorspoedig optreden onzerzijds, zou ons prestige bedenkelijk schaden en aanleiding kunnen geven, dat ook de andere landschappen langs de Bocht van Tomini in verzet komen. Zonder verwijl dient men dus m. i. de ageerende macht in de Posso-streek beduidend te versterken.”

Misschien is deze goede raad echter niet meer nodig, nu Dinsdag jl. het volgende telegrafische bericht van den Gouverneur-Generaal van Nederl.-Indië werd ontvangen: „Na vermeerstering van de zwaar versterkte benting Kandala aan den Oost-oever van het Possomeer schijnt het verzet ten Zuid-Oosten van het Possomeer gebroken te zijn.”

Wie zou gelijk hebben?

In de officieele mailberichten vond men deze week: Ontslagen: wegens overgang in 's lands burgerlijken dienst, op verzoek, eervol uit den militairen dienst, de officier van gezondheid 1e kl. bij het leger in Ned.-Indië, dr. L. J. Eilerts de Haan, onder dankbetuiging voor de vele gewichtige diensten, door hem als chirurg aan de gewonden te velde en daarmede aan den lande bewezen, en onder toekenning van den titulair rang van dirigerend officier van gezondheid 2e kl.”

Het *Soer. Hbl.* herinnert aan de tegenwerking van hoogerhand, die deze militaire arts ondervond, jaren geleden, toen hij opkwam tegen het bestelen der zieken en gewonden op Atjeh door de hospitaal-hyena's, die knoeiden bij de leveranties en den zieken 't hun toekomstige onthielden.

Het ziet in het eervol ontslag met dankbetuiging een volledige rehabilitatie. Het *Bat. Nbl.* echter schrijft:

„Maar wat beteekent dan de restrictie, dat die dankbetuiging geldt de „als chirurg aan gewonden en daarmede den lande” bewezen diensten? Daarin ligt, dunkt ons, opgesloten, dat men ook nu nog in den strijd tegen de hospitaal-hyena's geen verdienste ziet. Het kon zelfs bijna niet duidelijker gezegd worden!”

De *Controleur*, die het bovenstaande onder het hoofd „Gedeeltelijk eerherstel” vermeldt, is 't hiermee eens, en

*) getiteld „het politiek en economisch belang van onderwijs aan de Inlandsche bevolking in Ned.-Indië.”

vindt, dat de dokter echter van geluk mag spreken, dat men hem niet heelemaal geneekt heeft, zooals te doen gebruikelijk is tegenover zulke lastige, bemoeizieke landsdienaren.

De Residentie Djambi-Korintji.

Zooals men weet, bestaat sinds geruimen tijd bij de Regeering het voornemen om de landschappen Djambi en Korintji tot één gewest te vereenigen.

Tot resident van dit nieuwe gewest moet bestemd zijn de tegenwoordige controleur, waarnemend assistent-resident O. I. Helfrich.

Een dok in West-Indië.

Aan De Telegraaf werd uit Curaçao gemeld, dat er veel kans bestaat, dat het gouvernement een droogdok zal laten bouwen, hoofdzakelijk voor marineschepen en mailboten.

Hoopvol Bonaire.

De divi-divi begint al te kleuren, schrijft men uit dit in menig opzicht misdeelde eiland onzer West-Indische koloniën. Als de divi-divi geplukt kan worden, zal de algemeene armoede hier veel verminderen. Als ons volkje zich niet ellende maar niet laat verleiden om de jonge vruchten onrijp af te plukken! De gezaghebber, zoowel als de districtsmeester, laten uiterst streng toezicht houden om dit te voorkomen, maar het volk moet zelve ook medewerken en begrijpen, dat het voordeel door een weinig wachters veel grooter wordt. Door onrijp goed wordt de markt bedorven niet alleen, zoodat de prijs lager wordt en men ten slotte geen divi-divi van hier meer koopen wil, maar daarenboven is de opbrengst der boomen ook veel minder als men de kleine peulen wegsteelt en ze niet tot volle ontwikkeling laat komen.

Verleden jaar werd er strenger toezicht gehouden dan vroeger. En wat was het gevolg? In 1904 werd er van Bonaire slechts plm. 400 ton uitgevoerd, terwijl in 1905 dit getal reeds steeg tot plm. 700 ton, en van uitstekende kwaliteit.

Een Goudmijn.

Er is, volgens een bericht, een nieuwe, rijke goudmijn ontdekt ten Oosten der R-K. kerk van Santa Cruz op Aruba. Zoo langzamerhand wordt Curaçao een mijnkolonie.

Nu, waar het geld vandaan komt, boven den grond, of onder den grond, is hetzelfde, als ze het maar niet uit de lucht grijpen, want dat heeft geen waarde, vindt de Amigo.

Van Vreemde Koloniën.

Een persconflict in Engelsch-Indië. De *Statesman*, een der voornaamste bladen in deze kolonie en in den zetel der centrale regeering, te Calcutta, verschijnend, heeft zich de hooge ontevredenheid van het bestuur op den hals gehaald, door een schrijven van den afgetreden onderkoning, lord Curzon, openbaar te maken, waarin deze zich beklagde over de strekking der bureaucratie, om allerlei gewichtige onderwerpen voor het land van het hoogste belang in behandeling te nemen, te bestudeeren en uit te werken, zonder het hoofd van bestuur daarin te kennen, dan in het laatste oogenblik, om de betrekkelijke besluiten met zijne handteekening te bekrachtigen.

Er bestaat in Engelsch-Indië, meer speciaal om defensiegeheimen te beschermen, een wet op de officieele geheimen, maar die overigens voorziet in gevallen van publicatie van: „belangrijke staatsaangelegenheden, waar deze van zoo confidentieelen aard zijn, dat het algemeen belang zou lijden door de openbaarmaking.”

De regeering te Calcutta heeft blijkaar gemeend, dat de onderwerpelijke zaak niet in de termen van deze wet viel, en stelde geen vervolging in, maar bood den redacteur, den heer Ratcliffe, de gelegenheid om opheldering te geven, betreffende deze inbreuk — haars inziens — op de journalistieke betamelijkheid. Toen de heer Ratcliffe in zijn antwoord deze beschuldiging van zich wees en daarbij bliken gaf van den gang van zaken bij de behandeling van stukken in de gouvernementsbureaux te kennen, en op deze kennis de wetenschap of wel de waarschijnlijkheid baseerde, dat het onderwerpelijk stuk niet tot de vertrouwelijke kon worden geacht te behooren, daarbij voor de redactie van 'n blad als de *Statesman* de bevoegdheid voorbeheld om te beoordeelen wat journalistieke betamelijkheid van haar eischte, maakte dit de hooge regeering te Calcutta zóó boos dat zij besloot:

1. den toegang tot de officieele persbureaux te Calcutta en Simla aan vertegenwoordigers of correspondenten van de *Statesman* te ontzeggen.

2. aan alle gouvernementsbureaux het geven van inlichtingen, rapporten, officieele bladen, enzovoort aan genoemd blad te verbieden.

3. geen officieele aankondigingen in dat blad te plaatsen.

Den gewestelijken besturen werd opgedragen, gelijke bevelen uittevaardigen, zullende deze boycot van de *Statesman* moeten worden voortgezet, tot tijd en wijle, de voor dat blad verantwoordelijke personen amende honorable zouden hebben gemaakt en den ongehoorden eisch lieten vallen, om zelve te beoordeelen, wat al of niet binnen de perken der journalistieke betamelijkheid ligt.

Zelfs een zoo regeeringsgezind blad als de *Times of India* kon niet nalaten dezen maatregel af te keuren en te betreuren, wijl daardoor aan de verbitterde critiek op de handelingen der regeering een machtig wapen in handen werd gegeven.

„Sedert jaren is tegen de regeering van Indië aangevoerd, dat zij aan de vrijheid der drukpers trachtte te tornen, en op de leiders der pers op verschillende wijzen

druk oefenden. Wij hebben herhaaldelijk deze bewering tegengesproken, en getracht het bestuur zoo krachtig mogelijk tegen deze aanklacht te verdedigen. 't Is ons nu niet langer mogelijk.”

Het blad, dat zou gezwegen hebben indien de regeering eenige wet had toegepast, protesteert tegen dezen boycot, daarbij de anomalie aanvoerende van een bestuur, dat den boycot der Indiërs in scherpe bewoordingen veroordeelt en ook met de daad tegengaat, en zelf dat wapen ter hand neemt, dat zich evenwel „meestentijds keert tegen hem, die het voert.”

Typisch, van het zelfbewustzijn der groote engelsch-indische pers getuigend, is de opmerking van het voornaamste bombaysche blad:

„Alsof een blad als de *Statesman* het niet buiten die officieele inlichtingen kon stellen. Er is geen voornaam blad in Indië, dat het onthouden van officieel nieuws niet met kalme onverschilligheid zou opnemen. Door de publicatie bewijzen zij het gouvernement een veel grooteren dienst, dan dit hun bewees met zijne inlichtingen; want het is alleen door middel van de pers, dat het gouvernement voeling houden kan met het intelligente deel der gemeenschap.”

Artsen als bestuursambtenaar. Aan de *Deutsche Kolonial Zeitung* werd van officieuse zijde het volgende geschreven:

Verscheidene artsen zijn reeds in de koloniën als districtsbestuurders met goeden uitslag werkzaam. Door afgevaardigden van den Rijksdag, die eenige maanden geleden de west-afrikaansche bezittingen bezochten, is gewezen op het uitstekend bestuur over sommige districten in Kameroen en Togo van als zoodanig werkzame geneesheeren. Een geneesheer geniet meestentijds uit den aard van zijn beroep het vertrouwen der inboorlingen; hij is in staat om op verbeteringen uit hygienisch oogpunt volgens de deugdelijk gebleken nieuwere methodes aan te dringen en er ook op te werken dat, de Europeanen hun levenswijze richten naar de eischen van het tropisch klimaat. Zijne kennis van natuurkunde en botanie stelt hem in staat zich spoedig in belangrijke cultuur-vraagstukken in te werken. Gelegenheid om zich op dit gebied verder te bekwaamen en op dat der tropen-hygiëne bieden het Orientalisch Seminar te Berlijn en de instelling voor tropenhygiëne te Hamburg. Het ware zeer te wenschen dat zich bij het Kolonial Amt meer dan tot dusverre jongere artsen melden, die roeping en neiging gevoelen voor bestuurswerkzaamheden in de koloniën.

Het duitsche Kolonial Amt acht het blijkaar noodig, de wonden te heelen, door een stelletje bestuursambtenaren aan de volkeren in de duitsche koloniën geslagen, waarin een von Puttkamer een eereplaats bekleedde.

De „association” in de fransche koloniën. Wij wenschen hier de aandacht te vestigen op een navolgenswaardigen maatregel van den gouverneur-generaal van Indo-China, Beau.

Deze heeft de instelling gelast van een school voor inlanders ten behoeve van de opleiding tot machinist voor de marine, koopvaardij en verschillende koloniale diensten.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften over Oost- en West-Indië.

De Indische Mercur. 27 Febr. 1906, No. 9.

Het voedingsmiddelen-onderzoek in het laboratorium van het Koloniaal Museum, door dr. M. Greshoff. — De Curaçaosche Bank. — Het octrooi der Javasche Bank. — De suikerindustrie op Java (vervolg). — Suikerproductie van Java. — De Oostaziatische petroleummarkt. — Kediri'sche Landbouw-Vereeniging. — Koloniaal Museum, Voordracht over irrigatie, door R. A. van Sandick. — Surinaamsche brieven. — Verslagen van Maatschappijen enz.

Indisch Militair Tijdschrift.

37e jaarg. 1906. No. 1.

De rijstsoorten voor het Indische leger, door J. Kuijper. — Wat leert ons de Zuid-Afrikaansche oorlog, door v. d. B. (vervolg). — De ponies bij het 4e Veldeskadron, door J. W. F. Herfkens. — Eene bijzondere proef, door J. H. C. Munter (met plaat). — Het (Fransche) progressieve vuur, door H. Dingemans. — Alg. order 1894, No. 69. Voorschriften voor de watervoorziening, door H. B. Cayaux. — Kort overzicht van den stand van zaken op het eiland Timor (vervolg).

Neerlandia. Februari 1906.

West-Indië. Het verval van Curaçao.

De Ingenieur. 24 Febr. 1906. No. 8.

Over het gebruik van graaf- en baggermachines bij den mijnbouw in verband met de vraag: zouden deze machines de Chineesche werkkrachten op Banka kunnen vervangen en in het algemeen bij de ontginning van stroomtinerts afzettingen in Nederlandsch-Indië bruikbaar zijn? (met afbeeldingen), door R. J. Boers.

Eigen Haard. 24 Febr. 1906. No. 8.

Nederlandsche artiesten in Indië, door K. Wijbrands. — Frits Bouwmeester in Ned.-Indië (met afbeeldingen). — In de „boei”, door O. D. (met afbeelding).

Weekblad voor Indië, 2e jaarg. No. 39.

Het nieuwe politieke leven in Indië, door M. van Geuns. — Van een eenzaam hoekje (Siak), met afbeeldingen. — Indische indrukken, door Carlo. — Van tempo doelo. III. Eene ouderwetsche Bataviasche bruiloft, door F. P. H. Prick van Wely. — De Regentsdochter. Roman van Victor Ido. II.

ADVERTENTIEN.

Zeist — Holland

Malaria vrije streek.

nderpension „ZOMERVREUGDE”

Uitstekende verpleging, groot huis, ruime kamers, mooie tuin, onmiddellijk bij hoog en laag opgaande dennenbosschen.

Beleefd aanbevelend,

Dames P. VISSER en W. FLEMMING.

EISMA & Co.

NOORDEINDE 20, DEN HAAG.

Kassiers

EN

Commissionairs in Effecten.

POPPE SANATORIUM.

Grootste Magazijn in uitsluitend POPPEN EN POPPENKLEEDING tevens Oudste Reparatie-Inrichting.

Th. A. KEET,

Oude Molstraat 11, Haag.

F. L. v. HILST,

Mec. Dentist,

VEENKADE 22, DEN HAAG.

Hiermede bericht ik UEd. dat ik mij van af heden speciaal gevestigd heb voor het vervaardigen van Amerikaanse Kunststanden en Gebitten.

Niet goed gemaakte, of slecht passende gebitten worden door mij excellent verbeterd.

Gelegenheid voor Tandheelkundige behandeling. Spreekuur van 10—4.

Verkoophuis Duinoord.

Conradkade 50.

OVER TE NEMEN:

r Heeren fauteuil	f 15.—
r Theetafel	1.90
6 Stoelen met riet, mah.	13.50
r Schrijftafel	16.—
r Speeltafel	25.—
r Mimitafel	10.—
r Dames bureau	30.—
r Serre ameublement	18.—
r Japansch theeblad	1.—
r Gebeeldhouwd buffet	55.—
r Eiken tafel	25.—
15 Traproeden	1.50
r Brusselsch karpert	10.—
r Axminster karpert	14.—
r Muziekkastje	24.—
r Peluche tafelkleed	8.—
r Divan	15.—
r Eettafel	14.50
r Pendule met coupes	12.—
r Salon ameublement	85.—
r Salontafel	15.—
r Flinke spiegel	6.50
r Bureau Ministre	70.—
r Eng. ledikant met koper gem.	10.50
r Noten behût	55.—
r Porte-manteaux	1.80
r Pitch-pine slaapkamer ameublement	125.—
r Eetkamer ameublement	115.—
r Noten salonspiegel	7.50

Geopend van 10—5 uur.

1896

Grootste, oudste

1906

vertroubaarste inrichting in Nederland

met Dames-Deskundige.

Mevr. v. d. Werff,

Stationsplein 45,

bij het Rijswijksche Plein.

Gep. dag. van 11—2 en 7—10.

Alle inlichtingen gratis en franco.